

DEMOKRASİ, SEÇİM VE SEÇİM SİSTEMLERİ

İsa TURAN¹

Öz

Demokrasıyla yönetilen ülkelerde siyasal iktidarın meşruiyeti halk iradesiyle sağlanmaktadır. Halk iradesi en somut biçimde seçimlerle ortaya çıkmaktadır. Yönetenlerin yönetilenlerce özgür bir şekilde seçilebildiği siyasî rejimleri, demokratik rejim olarak adlandırmak mümkündür. Farklı dünya görüşleri ve menfaatlere sahip bulunan türlü kişi ve toplulukların serbest şekilde örgütlenerek siyasal iktidar yarışına dahil olabilmelerini ifade eden çoğulcu siyaset, ancak çoğulculuğu koruyan bir özgürlükler düzeninde hayat bulabilir.

Demokrasinin, temsili demokrasi olarak önem kazanması ve yaygınlaşmasının en önemli sonucu, temsilcilerin belirlenmesi amacı ile seçim yapılması zorunluluğudur. Bu çerçevede seçim, bir siyasi sistemin demokratik olma durumu ile ilgili temel özelliklerden birisi olarak ele alınabilir. Bugünün temsili demokrasi uygulamalarında meclis ve hükümetler seçim mekanizması aracılığıyla tesis edilmektedir. Halk iradesini yansıtmının demokratik bir aracı olarak seçimler, temsili demokrasilerde milletin egemenliği kullanabilmesini fiilen ve hukuken mümkün kılan önemli bir araçtır.

Seçim sistemleri, siyasal yaşam üzerinde farklı etkiler oluşturur. Bu açıdan demokrasilerdeki seçim sistemine ilişkin tercihler ve farklı uygulamalara dönük düzenlemeler, kendi özelinde bütüncül bir sistem ortaya çıkarır. Seçim konusundaki düzenlemeler ve aynı bağlamdaki çözüm önerileri ülkeden ülkeye değişmekle birlikte, bu konudaki ortak payda demokratik çerçevede oluşturulan standartlardır. Bu çerçevede çalışmada, demokrasi çerçevesinde seçim ve seçim sistemleri konusu ele alınmakta ve bu bağlamda konunun teoriden pratiğe yansımalarının görünürlüğüne katkı sağlanması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler

Demokrasi
Seçim
Seçim Sistemleri

Makale Hakkında

Araştırma Makalesi

Gönderim Tarihi : 17.09.2022
Kabul Tarihi : 31.10.2022
E-Yayın Tarihi : 28.11.2022

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı. e-posta: isaturann92@gmail.com, ORCID: 0000-0003-1574-2288

DEMOCRACY, ELECTION AND ELECTION SYSTEMS

Abstract

A democratic regime is a political regime in which the state's rulers are freely chosen by the ruled. In countries governed by democracy, the democratic legitimacy of political power is provided by the people's will. On the other hand, the will of the people emerges most concretely through elections. Pluralism of Politics means that various people and groups with different worldviews and interests can organize freely and participate in the race for political power, which can only come to life with freedom that preserves pluralism.

The most important result of democracy gaining importance and becoming widespread as democracy is the necessity of holding elections. In this context, elections can be considered as one of the basic features of the democratic state of a political system. Elections form the basis of democracy and give authority to the government through voting. Again, as a democratic means of reflecting the will of the people, elections are the essential tool that makes it possible for the nation to exercise sovereignty in representative democracies, both de facto and legally.

The electoral system refers to a technical method used in nominating representatives. However, electoral systems are not just technical means of converting votes into seats. Election systems have a political as well as a technical aspect. Each electoral system creates different effects on political life. In this respect, the choice of electoral system and regulations on other electoral issues reveal diversity in democracies. Although solutions that vary from country to country can be used in terms of electoral arrangements and the resolution of problems, it is seen that democratic standards have been developed in some fundamental issues. These democratic criteria emerged in the field of application as a result of a long development process.

Keywords

Democracy
Election
Election Systems

Article Info

Research Article

Received : 09.17.2022
Accepted : 10.31.2022
Online Published : 11.28.2022

Kaynakça Gösterimi: Turan, İ. (2022). Demokrasi, Seçim ve Seçim Sistemleri. Toplum, Ekonomi ve Yönetim Dergisi, 3(2), 94-120.

Citation Information: Turan, I. (2022). Democracy, Election and Election Systems. Journal of Society, Economics and Management, 3 (2), 94-120.

GİRİŞ

Demokrasinin, özellikle temsili demokrasinin en temel özelliği temsilcilerin ve belli başlı kamusal mercilerin serbest ve özgür seçimlerle belirlenmesidir. Bu çerçevede seçim, bir siyasi sistemin demokratikliğini niteleyen temel özelliklerden birisi olarak ele alınabilir. Başka bir deyişle seçim, demokrasinin yeter şartı olmamakla birlikte gerek şartıdır. Dolayısıyla bugünün temsili demokrasilerinde meclis ve hükümetlerin oluşturulması seçimler aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Diğer açısından bakıldığında demokrasinin 19.yüzyılın ikinci yarısından beri uzunca süredir aktörleri olan siyasi partilerin rekabetiyle ve serbest seçimler vasıtasıyla iktidarın el değiştirmesi, rejiminin demokratikliğinin göstergesi olarak kabul edilmektedir.

Yukarıda belirtilen hususlara ek olarak, bir seçimin serbest ve özgür olmasının başka öğeleride mevcuttur. Madalyonun bir yüzünde seçilmek için rekabetin varlığı, özgür ve adil yarış koşulları, ifade, örgütlenme ve medya özgürlüğünün bulunması vardır. Diğer yüzünde yani seçenler yani yurttaşlar düzeyinde ise evrensel ya da genel oy ilkesi yani her vatandaşın tek oya sahip olması vazgeçilmez ilkedir. Şiddetin dışlanması, seçmen iradesinin müdahale olmaksızın sandığa yansıtılması ve devlet gücünü arkasına alarak baskı ve ideolojik yönlendirilmelerin bulunmaması diğer önemli ölçütlerdir. Bunlara ek olarak, demokratik bir düzende seçimlerin belli aralıklarla bağımsız kurum ve kurullar gözetiminde gerçekleştirilmesi; gizli oy, açık sayım ilkesinin uygulanması esastır. Görüleceği üzere seçimlerin, demokratik toplumlarda hükümetlerin değişimi ve rejimin devamı açısından önemi ve rolü yadsınamaz.

Literatür taramasıyla gerçekleştirilen bu çalışmada ilk olarak demokrasi ve seçim arasındaki ilişkiyi tarihsel ve teorik açıdan ele alınarak demokrasinin tarihsel gelişimine ve günümüzdeki durumuna değinilmektedir. Ardından seçime dair temel kavramlar tartışılmakta ve öne çıkan seçim sistemleri karşılaştırmalı şekilde incelenmektedir.

1. Demokrasi: Kavramsal İçerik, İlgili Teoriler ve Türleri

1.1. Demokrasi Kavramı, Demokrasi Teorileri ve Demokrasi Anlayışları

1.1.1. Genel Olarak Demokrasi

19. yüzyıldan bu yana sürekli yaygınlaşan demokrasi, bugün hemen hemen tüm devletlerin anayasasında yer alan bir ilke ve yönetim şeklidir. Gerek akademik gerek politik gerekse gündelik dilde en çok kullanılan teorik, jenerik ve beylik bir kavram olan demokrasi ilginçtir ki, tanımı üzerinde uzlaşıya varılmış değildir. Durumu daha da karmaşıklaştıran ya da ironik kılan bir diğer durum ise, günümüzde taban tabana zıt rejimler kendilerini demokratik olarak tanımlamaktadırlar ve bu rejimlerin önemli kısmının demokrasi tanımlarına hiçbir şekilde uymadıkları görülmektedir.

Demokrasinin tanımlamadaki önemli sorunlardan biri terimin tarihsel süreçte anlamsal olarak değişiklikler geçirmiş olmasıdır. Örneğin, aşağı yukarı XVIII. yüzyılın sonlarına kadar demokrasi terimi 'dolaysız demokrasi' anlamında kullanılmaktaydı. Hâlbuki günümüzde, genellikle hem dolaysız hem de dolaylı (temsili) demokrasinin terimin anlam çerçevesi içinde olduğu düşünülmektedir (Erdoğan, 2011: 104).

Latince kökenli bir kavram olan demokrasi halk demek olan ‘demos’ ve iktidar anlamına gelen ‘kratos’ kelimelerinin birleşiminde meydana gelmektedir. Bugün anlamı üzerinde tartışmalar devam etmekle birlikte, halkın kendi kendini yönetmesi, diğer bir deyişle halkın iktidarı anlamını içeren demokrasi kavramının satır aralarında hak ve özgürlüklere bir vurgu da yer almaktadır. Demokrasiyle yönetilen ülkelerde siyasal iktidarın demokratik meşruiyeti halk iradesiyle temin edilmekte ve ete kemiğe bürünmektedir. Halk iradesi ise en somut biçimde seçimlerle yansıtılabilmektedir. Devleti yönetenlerin yönetilenlerce özgür bir şekilde seçildiği siyasî rejimleri demokratik rejim olarak tanımlamak mümkündür (Türk, 2015: 419). Tam da bu noktada demokrasiyi, “kamusal siyaset kapsamındaki önemli sorunlar hususundaki temel belirleyici kararları tüm halkın pozitif ya da negatif biçimde aldığı ve alma konusunda yetkiye sahip bulunduğu bir siyasal sistem” olarak tanımlamak mümkündür. (Holden, 1988: 5-7).

Demokrasi çerçevesinde iki demokratik teoriden bahsedilmektedir. Bunları, normatif ve ampirik demokrasi teorisi şeklinde adlandırmak mümkündür.

1.1.2. Normatif ve Ampirik Demokrasi Teorileri

Demokrasinin sözlük anlamı çerçevesindeki tanımlaması, diğer bir ifadeyle ‘halkın yönetimi’ anlamı ile ele alınması, normatif demokrasi teorisi kapsamındaki bir yaklaşımı ifade eder. Öte yandan, esasında demokrasi ‘halk tarafından yönetim’ anlamının ötesinde, ‘halk için yönetim’ içeriğiyle ele alınmaktadır. Sözü edilen anlamıyla demokrasi, Abraham Lincoln’ün bilinen deyişle “halkın, halk tarafından, halk için yönetimi” şeklinde değerlendirilmektedir. Bu içeriğiyle yani normatif anlamıyla demokrasi, olması gerekeni, ideal olanı yansıtmaktadır. İdeal içeriğiyle bir demokrasi, herkesin eşit olduğu, halkın bütününe isteklerini karşılayabilen bir demokrasidir ve bu haliyle ideal veya normatif demokrasi olarak adlandırılmaktadır. Kimi düşünürlere göre, halihazırdaki, reel demokrasinin ideale doğru gelişme göstermesi, uzlaşmaya, barışa ve dayanışmaya doğru daha çok yönelme biçiminde realize olmaktadır (Derdiman, 2011: 105).

Ancak ideali yansıtan bu durum, Lijphart’ın ifadesiyle mümkün değildir zira “böylesi bir yönetim hiçbir zaman olmamıştır ve belki de hiç olmayacaktır” (1997: 11). Normatif içeriğiyle demokrasi, demokratik olma iddiasındaki rejimlerin erişmeyi amaçladıkları ideal bir hedeften ibarettir. Elbette ki bu reddedilmesi gereken bir ideal değildir; fakat, demokrasilerin sözü edilen ideal çerçevesinde tanımlanmaları doğru bir yaklaşım değildir. Çünkü demokrasiyi bu içeriğiyle tanımlamaya çalışırsak dünyada demokratik olarak nitelendirebileceğimiz bir rejim kalmamış olur. İşte bu sebeple, ampirik demokrasi teorisi ortaya atılmıştır (Gözler, 2020: 162-163).

İdeal demokrasi anlayışına bir biçimde yaklaşan uygulamadaki demokrasileri esas alan, olması gerekenden ziyade mevcut olana odaklanan ampirik demokrasi teorisi, bu bağlamda birtakım ortak özelliklerin tespitine yönelmiştir. Buna göre, bu türdeki demokratik rejimlerin en önemli özelliği, “tamamen demokratik bir hassasiyetten öte, göreceli olarak mümkün olduğunca en fazla vatandaşın belli bir süredeki taleplerine cevap üretebilmesi” olarak belirlenebilir (Lijphart, 1997: 12). Bu nitelikteki rejimler bağlamında, yani ampirik demokrasi teorisi çerçevesinde demokratik olarak kabul gören rejimler için, literatürde bazı temel özelliklere dikkat çekilmektedir. Çağdaş demokratik rejimlerin, diğer bir deyişle

çoğulcu demokrasinin temel ilkeleri olarak da adlandırabilecek bu özellikler, minimum altı şart şunlardır; “etkin siyasal makamlar seçimle iş başına gelmelidir, seçimler düzenli aralıklarla tekrarlanmalıdır, seçimler serbest olmalıdır, birden çok siyasal parti mevcut bulunmalıdır, muhalefetin iktidar olma şansı bulunmalıdır, temel kamu hakları tanınmış ve güvence altına alınmış olmalıdır” (Terzioğlu, 2014: 18).

Kemal Gözler’e göre, demokrasi ampirik demokrasinin sözü edilen bu şartlarından hareketle tanımlanabilir. Bu çerçevede demokrasiyi, burada altı çizilen altı koşulu sağlayan bir rejim biçiminde tanımlamak mümkündür (Gözler, 2020: 164-166).

1.1.3. Çoğunlukçu ve Çoğulcu Demokrasi

Daha önce vurgulandığı üzere, etkin bulunan siyasal makamların serbest ve dürüst olarak gerçekleştirilen seçimler çerçevesinde oluşturulduğu bir idari sistem anlamında demokrasinin temel kavramının ‘seçim’ olduğu söylenebilir. Diğer bir deyişle demokrasi son tahlilde, seçmenlerin çoğunluğunun yönetimi olarak ele alınmaktadır. Bu çerçevedeki bir tanımlama, çoğunluğun yönetimi konusundaki ‘mutlak- sınırlı olma’ tartışmalarını beraberinde getirmektedir. Bu tartışmalar ise temel olarak, çoğulcu ve çoğunlukçu demokrasi anlayışları ekseninde ortaya çıkmaktadır.

Kökleri, Rousseau’nun genel irade fikrine dayanan ve çoğunluk ilkesini, yani devletin halkın çoğunluğunun iradesi çerçevesinde yönetilmesini, çoğunluk kararının her şeyin üzerinde bulunduğu düşüncesini öne çıkaran çoğunlukçu demokrasi yaklaşımına göre, çoğunluğun azınlık karşısındaki yönetme hakkı mutlak ve sınırsız bir niteliği haizdir. Bu anlayışa göre, demokrasilerde çoğunluğun kararlarını sınırlandıran, ılımlaştıran bir kısım araçlar, mekanizmalar² demokrasi fikriyle bağdaşmaz.

Çoğunluğun kararının yanılmazlığı ve her zaman kamu yararını amaçladığı varsayımına dayanan bu görüş, çoğunluk iradesine mistik bir yanılmazlık atfetmektedir. Halbuki, çoğunluk da pekâlâ yanlış kararlar verebilir. Diğer taraftan çoğunlukçu demokrasi anlayışı pratikte arzu edilmeyen neticelere sebebiyet verebilir. Örneğin azınlığın hakları tamamen yok olabilir veya son tahlilde temel hak ve hürriyetleri yok eden ya da aşırı bir biçimde sınırlandıran otoriter rejimler ortaya çıkabilir. Nasyonal sosyalist, faşist ve bazı komünist rejimler, bir şekilde çoğunluk desteğiyle vücut bulmuş veya en azından demokratik olmayan bu rejimler, çoğunluğun yönetmesi fikrini reddetmemiş, tam aksine benimsemişler ve kendilerinin toplumun çoğunluğuna hizmet ettiklerini ileri sürmüşlerdir (Gözler, 2020: 171).

Diğer taraftan, demokrasinin çoğulcu(plüralist) bir siyasal yaşamı gerektirdiği konusunda genel bir kabul bulunmaktadır. Değişik dünya görüşleri ve çıkarlarına yönelmiş farklı kişi/toplulukların serbest bir şekilde örgütlenmek suretiyle siyasi iktidar yarışına dahil olabilmeleri anlamında siyasal çoğulculuk demokrasinin olmazsa olmaz (sine qua non) argümanını teşkil etmektedir. Diğer bir ifadeyle, siyasal çoğulculuk rekabetçi bir politik ortamı ve çok-partili siyasal yaşamı gerekli kılmaktadır. Altı çizilen siyasal çoğulculuğun anlamı, toplumda mevcut bulunan çoğulcu yapının yansıtılabilmesi ile yakından ilgilidir. Diğer bir deyişle, önemli olan toplumdaki kültürel ve ideolojik sosyal talepler siyasi olarak

² Azınlık hakları, kuvvetler ayrılığı, yasaların anayasal denetimi vb.

temsil edilebilmelidir, bunun önüne geçilmemelidir; yoksa, toplumda var olmadığı halde siyasal yoldan suni olarak çoğulculuk tesisine gerek yoktur. Çoğulcu ve rekabetçi siyasetin asıl temeli her ne kadar sosyolojik ise de özgürlükçü olmayan sistemlerde toplumun çoğulcu yapısının siyasal alana yansması son derece zordur.

Ayrıca, çoğulculuk bir demokrasinin 'katlanmak zorunda olduğu' bir araz olarak da görülemez. Aksine, demokrasinin bir başka temeli ahlaki çoğulculuğun meşru sayılmasıdır. Demokrasi, aynı zamanda, farklı 'iyi' anlayışlarını ve farklı hayat tarzlarını barış içinde bir arada yaşatan ve bunlardan kaynaklanan talepleri siyasal süreçle bütünleştiren bir sistemdir. Demokrasi, farklı insani tecrübelerin birbirinden haberdar olmasına, birbirinden öğrenmesine aracılık eden ve böylece siyasal varoluşun anlamını zenginleştiren bir süreç olarak da görülmelidir. Bütün bunlar, ancak çoğulculuğu koruyan bir özgürlükler düzeninde hayat bulabilir (Erdoğan, 2011: 124).

Toplumun çoğunluk tarafından yönetimini yadsımamakla birlikte, çoğunluk ile azınlık hakları arasında bir dengenin tesisini savunan çoğulcu demokrasi anlayışı, çoğunluğun yönetim hakkının mutlak olduğu görüşüne karşı çıkar. Buradaki çoğunlukça icra edilecek yönetimin sınırını, azınlığın hakları oluşturmaktadır. Ortak iyilik, toplumda yürütülen tartışma ve alış-verişlerle vücut bulur. Doğru kararlar, fikirlerin serbestçe ifade edilmesi ve yarışmasıyla ortaya çıkar. Bu sebeple, demokrasilerde çoğunluk iradesi sınırlandırılmalı ve bu bağlamda önlemler alınarak mekanizmalar tesis edilmelidir (Özbudun, 2002: 36).

Özel olarak örgütlenmiş bütün grup ve çıkarların siyasal karar alma süreçlerine katılımını ve azınlığın haklarının çoğunluğa karşı korunmasını ifade eden çoğulcu demokrasi, azınlık üzerindeki her türden çoğunluk tahakkümüne karşı çıkar ve bu bağlamda çoğulcu demokrasi bazı özelliklere sahiptir. Bunları şu şekilde ele alabilir: Öncelikle siyasal iktidar, rekabet halindeki çok sayıda topluluğa geniş bir şekilde dağıtılmalıdır. İkinci olarak topluluk önderlerinin gruptakilere yönelik açık bir sorumluluğu bulunmaktadır. Son olarak ise, grupların etkisinde ancak belli bir topluluğun hegemonyasında bulunmayan bir iktidar mevzu bahis olmalıdır. Çoğulcu demokraside temel özellik olarak, hem seçim süreçlerinde partiler arası özgür rekabet ve hem de seçim dışı zamanlardaki görüşlerin açıkça ifadesi anlamında özgürlük ortamının mevcudiyeti dikkat çekmektedir. Yöneten- yönetilen ilişkilerinde sağlıklı iletişim açısından bu araçlar son derece önemlidir. Doğrudan demokrasi idealine erişemese de, kendi içerisinde denge ve denetim mekanizmalarını oluşturan bu sistem demokrasinin ruhuna ve özüne uygun nitelikler taşımaktadır.

Diğer yandan çoğulculuk yaklaşımının demokrasi bağlamında birtakım sorunlu tarafları mevcuttur. Maedison'cu sistemin mülkiyeti korumak amacıyla demokrasiyi sınırlama yönündeki bazı amaçlara yönelmesi bu hususta örnek olarak verilebilir. Diğer bir ifadeyle; azınlık imtiyazları, çoğunluğun siyasal iktidarı etkin kullanımını frenleyen bir araç biçimine evrilebilmektedir (Türküne, 2011: 182). Gözler'e göre, bu anlayışta bazen aşırıya kaçılabilir. 'Çoğulcu demokrasi anlayışı'nın jargonu ve havası hâkim görüşler ileri sürülmek suretiyle iktidarın yönetme hakkı zayıflatılmaktadır. Oysaki ülkeyi kimin idare edeceğiyle ilgili sorunun demokrasideki cevabı bellidir: 'Çoğunluk'. Ve bu cevap, 'çoğunlukçu demokrasi' veya 'çoğulcu demokrasi' anlayışı çerçevesinde değişiklik göstermez (Gözler, 2020: 173-174).

Bununla birlikte, halkı yönetenleri istediğimiz zaman değiştirme olanağı sağlaması, öbür yönetim biçimlerinden farklı olarak demokrasinin üstün yanını teşkil etmektedir. Diğer bir deyişle, zor ve şiddet içermeyen bu değiştirme fırsatı demokrasinin en önemli üstünlüğüdür. Göreve gelme yöntemine paralel olarak görevden ayrılma imkânı ve zorunluluğu demokrasiyi diğer yönetim biçimleri arasında açık ara öne çıkarmaktadır. Oysa, diktatörlük rejimlerinde azınlık idarelerinde, zamanı gelince görevden ayrılmayı temin edecek veya garanti altına alacak hiçbir mekanizma bulunmamaktadır. Demokraside öne çıkan en temel problem ve bu bağlamda geliştirilen türlü mekanizmaların odaklandığı nokta azınlığın haklarını korumak ve garanti altına alma çabasıdır. Bu noktada demokrasinin üstünlüğü tartışma götürmez bir realitedir (Türküne, 2011: 176).

Rejimlerin meşruiyet zeminini güçlendirmesi, tabandan gelen taleplerin sisteme girişini mümkün kılarak yönetimlerin değişen koşullara uyum sağlamasını kolaylaştırması gibi nedenlerle demokrasi diğer yönetim biçimlerinden olumlu yönde ayrılmaktadır. Ayrıca, günümüze kadar kendisine yöneltilen tüm eleştirileri göğüsleyerek ayakta kalma başarısını gösteren ve bu çerçevede kendisini geliştiren demokrasi, kim yönetecek sorusunun cevabını arayış bağlamında, çoğulcu ve çoğunlukçu anlayışların ötesinde içeriklere de sahiptir. Bu kapsamda, egemenliğin kullanılması bakımından demokrasi türlerini ele almak yararlı olacaktır.

1.2. Egemenliğin Kullanılması Bakımından Demokrasi Türleri

Egemenliğin kullanımı bağlamında demokrasinin üç farklı pratiği bulunmaktadır. Bunları, halkın egemenliği doğrudan kullandığı 'doğrudan demokrasi', egemenliğin temsilciler vasıtasıyla kullanıldığı 'temsili demokrasi' ve egemenliğin temsilciler ile halk arasında paylaştırıldığı 'yarı-doğrudan demokrasi' şeklinde ele almak mümkündür.

1.2.1. Doğrudan Demokrasi

Demokrasiye ilişkin klasik model, Atina yönetimi örneğinde tipikleşen kadim Yunan şehir devletine (Polis) kadar dayanmaktadır. Milattan öncesinin Atina demokrasisi, katılım ve bir doğrudan demokrasi örneği olarak öne çıkarılır, örnek gösterilir. Rousseau ve Marx gibi modern düşünürleri oldukça etkilemekle birlikte, gerçekte Atina'daki demokraside sınırlandırılmış katılımı öne çıkaran bir idare bulunmaktaydı. Kadınların, yabancıların ve kölelerin dışlandığı bu sistemde bütün kararlar, yurttaşlardan oluşan Meclis'çe alınıyordu. Zaten Atina'daki demokrasiyi önemli kılan da bu yurttaş statüsündekilerin siyasi faaliyetlerinin yoğunluğuydu. Buradaki demokrasinin en temel özelliği ise, doğrudan olmanın ötesinde, yönetilenlerle yönetenlerin yüz yüze ve de yan yana bulunmasıydı denilebilir (Erdoğan, 2011: 107).

Doğrudan demokrasi vatandaşların karar alma süreçlerine doğrudan, aracı bulunmaksızın ve sürekli katılımını anlatır. Yöneten ve yönetilen ayrımını minimize eden doğrudan demokraside halk, egemenliğini araya temsilciler girmeksizin doğrudan doğruya kendisi kullanır, haklarındaki kararları doğrudan kendileri oluştururlar. Bu sistem, yukarıda ele alındığı gibi eski Yunan şehir devletlerinde uygulanmanın yanında, günümüzde nüfusu az olan bazı ülkelerde uygulama örneklerine rastlanmaktadır. Örneğin İsviçre'nin bazı küçük kantonlarında halk, belirli dönemlerde bir araya gelerek doğrudan kendileri ile ilgili konularda kararlar almakta ve kanunlar kabul etmektedir (Terzioğlu, 2014: 20).

Anlaşılacağı üzere doğrudan demokrasi, siyaset alanının çok sınırlı bulunduğu ve de nüfusun az olduğu yerlerde uygulanabilir. Günümüzün en küçük ulus-devletleri dahi yurttaşların kollektif kararlar almaları ve sorunları tartışmaları bağlamındaki yöntemlerin kullanılabilirliği bakımından oldukça büyük kalmaktadır (Mueller, 1996: 97). Bunların ötesinde günümüzde, temsili yönetim özelliğini değiştirir nitelikte olmayan, doğrudan demokrasi kapsamında bulunmayan, ABD ve İsviçre gibi eyalet/kanton sistemine sahip bazı ülkelerde kullanılan yerel demokrasi yöntemlerinin³ öne çıktığı ifade edilebilir.

1.2.2. Temsili Demokrasi

Buna mukabil, bugün genel itibariyle söz konusu olan temsili demokrasidir. Sınırlandırılmış ve dolaylı bir içeriğe sahip olan temsili demokrasinin altı çizilen sınırlılık ve dolaylılık niteliği belirli dönemlerde yapılan seçimler bağlamında çalıştırılmasından kaynaklanmaktadır. Demokrasinin bu modeli, yönetenler ve yönetilenleri etkin yöntemler ve mekanizmalarla birbirine bağlama noktasında diğer rejimlerden ayrılır ve demokratik olarak nitelendirilir. Temsili demokrasinin, demokrasinin uygulanabilir bir biçimini sunması, sıradan vatandaşlara karar alma süreçlerinde bir sorumluluk yüklemesi, sıradan vatandaşların yönetime doğrudan katılmaması suretiyle bir istikrarı beraberinde getirmesi ve siyasal iktidarın daha ehil aktörlerde olmasını sağlama gibi faydalarından söz edilebilir (Türküne, 2011: 172).

Tarihi köken itibariyle temsili demokrasi modeli, 'milli egemenlik teorisi'yle ilişkili bulunmaktadır. Millet kavramının kendisini teşkil eden bireylerden farklı olarak soyut bir varlık niteliğini haiz olduğu ve bu bağlamda yalnızca mevcut nesilleri değil, öncesi/sonrasıyla bütün kuşakları kapsadığı kabulü çerçevesinde, milletin temsili gündeme gelmektedir. Temsili demokraside bir irade devri söz konusudur ve bunun gereği olarak temsilcilerin yaptığı işlemler, temsil ettiği millet hesabına hükümler ve sonuçlar ortaya koyar. Temsil kavramıyla ilgili bu yaklaşımın, "temsilcilerin işlemlerinin halkın onayına ihtiyacı yoktur" ve ikinci olarak "temsilcilerin işlemleri bir başka makam tarafından denetlenemez" şeklinde iki önemli sonucu bulunmaktadır.

Millet ve temsilcileri arasındaki ilişkinin hukuki niteliği bakımından, söz konusu temsil ilişkisi genellikle vekalet teorisi bağlamında ele alınmaktadır. Bu vekalet ilişkisi konusundaki iki farklı yaklaşım ise, 'emredici vekalet teorisi' ve 'temsili vekalet teorisi' olarak ele alınmaktadır. Bu çerçevede, emredici vekalet teorisi, sözü edilen vekalet ilişkisini tıpkı özel hukuktakine benzer şekilde emredici vekalet olarak ele alırken, ikinci görüş ise millet ile temsilciler arasındaki ilişkiyi, siyasal nitelikte ve özel hukuktaki vekaletten birçok açıdan ayrılan bir vekalet ilişkisi olarak kabul etmektedir.

Temsili vekalet teorisi, 1789 Fransız İhtilali sonrasında yaygınlık kazanmış ve bazı özellikler bağlamında realize olmaktadır. Milletvekilinin sadece seçilmiş olduğu seçim bölgesini değil, milletin tamamını temsil etmesi, egemenliğin kullanılması noktasında milletvekillerine verilen vekaletin kollektif vekalet ilkesine dayanması, emredici vekalet yasağının bulunması ve azil yasağının söz konusu olmasını bu çerçevede başlıca özellikler olarak zikredebiliriz (Gözler, 2020: 182-185).

³ Referandum, geri çağırma, halk girişimi vb.

Toparlamak gerekirse, temsili demokrasi, doğrudan demokrasinin günümüzde karşı karşıya bulunduğu ölçek sorunları bağlamındaki uygulanamazlığı realitesi bağlamında, halkın kendi seçtikleri temsilcileri vasıtasıyla yönetime katılmasını ifade etmektedir. Diğer bir ifadeyle, temsili demokraside halk bizzat kendi seçtiği temsilcileri aracılığıyla egemenliği kullanmaktadır. Ancak saf temsili demokrasilerde halk temsilcilerini seçtikten sonra bir sonraki seçimlere kadar etkisiz kalabilmektedir. Bu yüzden de saf temsili demokrasinin sakıncalarını giderebilmeye yönelik olarak zaman içinde yarı doğrudan demokrasi ve araçları gündeme gelmiş ve gelişimini sürdürmektedir.

1.2.3. Yarı Doğrudan Demokrasi

Yukarıda sözü edilen iki demokrasi modeli (doğrudan demokrasi ve temsili demokrasi) arasında yer alan yarı-doğrudan demokrasi, siyasal iktidarın halk tarafından seçilen temsilciler aracılığıyla kullanılmasını ancak, temsili demokrasinin sakıncalarını gidermek için de kendi koyduğu kurallara göre etkin katılım faktörlerinin ikamesini hedefler. Yarı-doğrudan demokrasinin dayanak noktasını halk egemenliği teorisi oluşturmaktadır. Yarı-doğrudan demokrasi bu bağlamda 'emredici vekalet teorisi' ile ilişkilendirilmektedir.

Emredici vekalet teorisinde, seçilen temsilcilerin, devamlı olarak seçmenlerinin talimatlarını yerine getirmesi, talimatının sonucunu takip etmesi öngörülmüştür. Teori, temsilciyi, seçmenin talimatını yerine getirmekle; açık talimat olmayan bir konuda da seçmenin eğilimini göz önünde bulundurarak hareket etmekle yükümlü tutmaktadır. Seçmen, talimatına uymayan temsilcileri azletme yetkisine sahiptir. Emredici vekalette, seçmen ile temsilci arasındaki ilişki adı üzerinde özel hukuktaki bir hizmet üstlenmeyi içeren vekalet sözleşmesiyle kurulmuş bir ilişki gibidir (Derdiman, 2011: 105).

Yarı-doğrudan demokraside asıl olan egemenliğin halk tarafından seçilen temsilcilerce kullanılması olduğu halde, bazı hallerde, referandum vb. araçlarla seçmenler de egemenliğin doğrudan kullanımı sürecine dahil olabilirler. Bu açıdan baktığımızda, yarı-doğrudan demokrasi bir çeşit temsili demokrasi niteliğini taşımaktadır. Bu bağlamda yarı-doğrudan demokrasiyi, halkın egemenliğin kullanımı sürecine yer yer doğrudan bir biçimde katılabildiği bir temsili demokrasi olarak değerlendirmek mümkündür. Bu nedenle, Gözler'e göre 'yarı-doğrudan demokrasi' teriminin kullanılmasından ziyade 'yarı-temsili demokrasi' terimini tercih etmek daha yerinde olacaktır (Gözler, 2020: 185-186).

Yarı doğrudan demokraside halk, 'referandum', 'halk vetosu', 'halk teşebbüsü' ve 'temsilcilerin azli' vb. araçların kullanımı suretiyle direkt olarak egemenliğin kullanımına katılır. Saf temsili demokrasinin sakıncalarını giderebilmek için ortaya çıkan yarı-doğrudan demokrasi, bu araçlara yer veren bir siyasal sistemdir. Bu sistemde halk, temsilcileri seçmenin ötesinde, yönetim ve karar alma süreçlerine sözü edilen araçlar vasıtasıyla müdahale edebilmektedir. Ancak, bir devlette bu araçların hepsinin mutlaka bir arada bulunması gerekmemektedir. Her devlette yarı doğrudan demokrasi uygulaması ve yöntemleri farklı olabilir. Bu noktada, demokrasinin içerik kazanmasını ve uygulanmasının en önemli araç ve yöntemlerinden biri olan seçim ve seçim sistemlerine değinmeden seçime dair kavram dağarcığını ortaya koymak ve açıklamakta yarar vardır.

2. Seçim Kavramı ve Açılımları

2.1. Genel Olarak Seçim ve Seçime İlişkin Temel Kavramlar

2.1.1. Seçim Kavramı ve İçeriği

Yukarıda daha önce vurgulandığı üzere seçim, demokrasinin zorunlu ve de asgari gereğidir. Seçim bunun yanında, demokrasinin uygulanabilirliğinin koşulu ve aracıdır. Zira bugünün temsili demokrasi uygulamalarında meclisler ve hükümet seçimler aracılığıyla oluşturulmaktadır (Beetham, 2014: 275). Bu çerçevede seçim, halkın temsili, yönetimi belirlemesi ve yönetime katılması, bakımından büyük önem arz etmektedir.

Bunun yanında, genel oyu içermeyen seçim uygulamalarının bulunduğu temsili demokrasi rejimlerini demokratik olarak nitelendirmek mümkün değildir. Her vatandaşın sadece tek oy kullanabileceği seçimler aracılığıyla iktidar yetkisinin halka ait bulunması ve asgari olarak iki partinin, belli periyotlarla gerçekleştirilen dürüst seçimlerde adaylarını/programlarını seçmenin tercihine sunabilmesi, bir ülkedeki siyasi sistemin ne kadar demokratik olduğunu tespit etmede, dikkate alınan kriterler arasında yer almaktadır. Diğer bir ifade ile çoğulcu demokrasinin ilkeleri çerçevesinde çok partili siyasi hayatın vazgeçilmez aktörü olan siyasal partilerin katılacağı seçimler vasıtasıyla iktidarın el değiştirmesi, bir ülke rejiminin demokratikliği açısından önemli bir nitelik olarak kabul edilmektedir (Tunç, 1999: 140).

Yine, temel siyasi karar organlarının seçimlerle oluşturulmasının yolu, demokratik rejimlerde seçimlerle ete kemiğe bürünmekte, hayatiyet kazanmaktadır. Genel oy ilkesine göre, özgür ve belli aralıklarla gerçekleştirilen serbest seçimlerde her seçmenin eşit (tek bir) oya sahip bulunması ve ilaveten seçimlerde gizli oy, açık sayım ve döküm esaslarının olması, diğer bir deyişle seçimlerin evrensel ilkeler çerçevesinde gerçekleştirilmesi de demokratik rejimin temel parametrelerini oluşturmaktadır. Temel hak ve özgürlüklerinin tanınmış olmasının yanında aynı zamanda güvence altına alınmış bulunan bireylerin oluşturduğu demokratik bir toplumda, sisteme demokratiklik niteliği kazandırmada seçimlerin bu önemi ve rolü yadsınamaz.

Belirli demokratik usullere göre yapılan seçim, gerçek manada bir demokrasiyi işaret eder. Ek olarak, demokrasinin iktidarın meşruiyetini temin eden başat bir kaynağı olarak görüldüğü günümüz dünyasında, otoriter nitelik taşıyan rejimler de demokratik bir görüntü oluşturmaya yönelik olarak göstermelik seçimler yapma yoluna gitmektedir (Özbudun, 2016: 39). Oysa seçimlerin demokratikliğini sağlayan bir takım temel standartlar bulunmaktadır. Karamustafaoğlu'na göre, serbestçe yapılan seçimler, şiddetin ve zorlamanın söz konusu olmaması, oy kullanımının gerçek bir şekilde seçmen iradesini sandığa yansıtabilmesi ve bunun yanında partizanca ve ideolojik içerikli manipülasyonlara fırsat tanınmaması seçimlerin demokratik nitelikli bir seçim kapsamında bulunması zorunlu kriter ve niteliklerden bazılarını oluşturmaktadır. Sözü edilen standartlar kapsamında seçim sisteminin yeri ve öneminin altını çizmek gerekir. Demokrasinin temel unsurları bağlamında seçim sistemi, parlamentonun bileşiminden hükümetin oluşumuna ve seçme hakkına yaptığı katkıya kadar birçok konuyla yakından ilgilidir (Karamustafaoğlu, 1970: 109).

Çoğulcu demokrasinin tesisi ve sürdürülebilmesi bağlamında, toplumda mevcut bulunan değişik çıkar sahipleri ile farklı görüşlerin örgütlenebilmeleri, temel hak ve özgürlükler kapsamında bunları savunabilmeleri gerekir. Farklı görüş sahipleri ve çıkarlar arasındaki bu çerçevedeki uzlaşmaya dayalı denge hem sosyal barışın hem de rejimin istikrarlı bir şekilde sürdürülebilirliği oldukça önem arz etmektedir.

Yöneten yönetilen ayrımı çerçevesinde siyasal iktidarlar varlıklarını yasallaştırmak durumundadırlar. Tarihi seyir içerisinde sosyal gelişme düzeyine paralel ve halihazırdaki siyasal değerler bağlamında iktidarı elde etme ve yasallığını temin etme usulleri şekil olarak oldukça değişmiştir. Demokratik rejimlerde iktidarın kökeni genel olarak halka dayandırılmaktadır ve yönetenlerin yönetilenlerce seçimler vasıtasıyla onaylanmaları son derece önemlidir. Halkın yönetimi anlamını içeren demokrasi uygulamalarında ülke ölçeği, nüfus büyüklüğü vb. nedenlerle seçmen, iktidarı yetkisinde bulunduğu temsilcilere aktarmaktadır (Çam, 1990: 439). Bu temel belirleyicilik niteliği bağlamında seçim mekanizmasının temel fonksiyonlarından biri, yönetme yetkisini kullanacak temsilcilere meşruiyeti temin etmesidir. Meşruiyet, siyasi sahada iktidarın temini ve sürdürülebilmesi açısından temel argümanlardan biri olarak ele alınabilir (Kapani, 1996: 84-85). Bu anlamda meşruiyet, yönetilenlerin yönetenlere desteğini gösteren ve devam ettiren en bariz göstergelerden biridir. Bu meşruluk zemininin tezahürü bağlamındaki en önemli araçlardan birini de seçimler oluşturmaktadır. Siyasal iktidarın tesisi ve devamlılığı çerçevesinde seçimler, meşruluğun temel argümanlarından birini teşkil etmektedir.

Demokrasinin temelini teşkil eden seçimler, oy verme işlemi aracılığıyla yönetime muvafakati sağlar. Meşru bir iktidardan söz edebilmek için, yönetilenlerin rıza ve muvafakati bulunması gerekir ki demokrasilerde bu, temel olarak seçimlerle temin edilir. Bu ise düzenli aralıklarla yapılacak seçimleri gerekli kılmaktadır. Diğer yandan, demokratik niteliği haiz bir rejimin mevcudiyeti bağlamında seçim mecburi olmakla birlikte, bizatihi yeterli değildir. Seçim yapılacak ülkede, demokratik olarak nitelendirilebilecek bir rejimin öbür mecburi özellikleri ve öğeleri arasında yer alan temel hak ve hürriyetler de tanınmış ve koruma altına alınmış olmalıdır. Bu çerçevede, toplumda mevcut farklı düşünce ve kanaatlerin ifade edilebilmesi ve siyasi görüşlerin, siyasi partiler vasıtasıyla örgütlenebilmesi ve ayrıca buna ilaveten, serbest bir yarışma ortamında seçimlere katılabilmesi gerekir. Ancak bu durumda demokratik bir rejimden bahsetmek mümkün olabilir. Tüm bunları tesis etmek üzere oluşturulan ve biçimlendirilen seçimlere dair çok sayıda kavram, uygulama ve ilke bulunmaktadır. Bu aşamada bunların öne çıkanlarını tartışmak uygun olacaktır.

2.1.2. Seçim Çevresi

Günümüzde demokratik yönetimin icrası noktasında seçimler önemli bir görevi yerine getirmektedir. Bu çerçevede yönetilenler hür iradeleriyle siyasal iktidarı teslim edecekleri temsilcileri seçebilmekte ve egemenliğin kullanımı bağlamında bu seçilenlere yönetme yetkisini aktarmakta, karar alma ve uygulama yetkisini devretmektedirler. Bu anlamda demokrasilerde egemenliği kullanacak temsilcilerin seçilmesi, temsilcilerin halk iradesini yansıtması açısından oldukça önemlidir ve seçim, toplumsal güçler dengesinin siyasal iktidara yansımalarının barışçıl bir yolu olarak da önem arz eder (Kışlalı, 1996: 238-266). İşte burada seçimler gerekli olan meşruiyeti temin ederken, seçim sistemleri de seçimle göreve gelenlerin nasıl ve hangi yöntemle belirleneceğinin teknik alt yapısını oluşturmaktadır (Kaan, 2012: 201-

225). Diğer bir deyişle, halk iradesini yansıtanın demokratik bir aracı olarak seçimler, temsili demokrasilerde milletin egemenliği kullanabilmesini fiilen ve hukuken mümkün kılan önemli bir araçtır.

Seçimler genel olarak ülkenin genelinde değil, belli bir seçim çevresi seviyesinde gerçekleştirilir. Diğer bir deyişle ülke farklı kriterlere göre seçim çevrelerine ayrılır. Bu çerçevede seçimle ilgili önemli kavramlardan biri olan 'seçim çevresi', her birisinde belli sayıda temsilci seçilmesi öngörülen belli sayıda ve belli bir yerdeki seçmenlerin oluşturduğu alanı ifade etmektedir. Coğrafi bölümlenmeyi esas alan bu demokratik uygulamanın karşısında yer alan korporatist sistemde, seçim çevresini korporasyonlar oluşturur.

Her bir seçim çevresinden kaç temsilcinin seçileceği, çevre seçim sayısı veya ülke seçim sayısı gibi hususlar ülkeler tarafından önceden kanunla belirlenirler. Eğer temsilci sayısının nüfusa veya seçmen sayısına göre belirlenmesi söz konusu olursa seçim çevresinden seçilecek her bir temsilcinin bu sayıya uygun olarak seçilmesi lazımdır. Temsilci sayısının sabit olduğu sistemlerde ise, çevre seçim sayısı, seçim çevresindeki seçmen sayısının seçilecek temsilci sayısına bölünmesi ile bulunur (Derdiman, 2011: 146). Seçim çevresi uygulaması, farklı ülkelerde çeşitli şekillerde pratiğe konulmaktadır. Ülke seçim çevresi, il seçim çevresi, bölge seçim çevresi ve yurt dışı seçim çevresi gibi örneklerden söz edilebilir.

2.1.3. Seçim Barajı

Seçimlerde baraj yöntemine başvurulması ile belli bir sayıda veya oranda oy alamayan temsilcinin seçilmesi veya siyasi partilerin temsilci çıkarması engellenme yoluna gidilmektedir. Seçim barajları hususunda, seçim çevresi barajı, ülke seçim barajı gibi barajlardan söz edilebilmektedir.

Bilindiği üzere, nispi temsil sistemleri çok küçük partilere de temsilci gönderme fırsatı sunmaktadır. Buna mukabil ufalanmış bir siyasi parti sisteminin önüne geçmek ve bunun yanında istikrarlı bir sisteme sahip olmak isteyen ve bu amaçla çoğunlukçu temsil sistemini tercih eden birtakım ülkeler, ulusal düzeyde bir 'baraj' uygulamaktadır. Bu; ulusal düzeyde, yani seçim çevrelerinin tümünde geçerli oyların belirli bir yüzdesini elde edemeyen partilere, belirli bir seçim çevresinde ne kadar oy almış olurlarsa olsunlar, milletvekiliği verilmeyeceği anlamına gelmektedir. Bu oranlar, Türkiye'de %7 olarak uygulanırken, örneğin, İsrail'de %2, Yunanistan'da %3, Almanya, Arnavutluk ve Polonya'da %5 ve Rusya'da %7 olarak belirlenmiştir (Gözler, 2020: 218).

Bunun yanında, seçim çevresi barajı bir siyasi partinin adaylarını gösterdikleri seçim çevresinden seçilebilmeleri için öngörülen oranda oy almasını zorunlu kılmaktadır. Türkiye nispi temsil ile ilk olarak 1961 yılında, sivil rejimin ilk seçimlerinde tanışmış ve yine bu seçimde ilk defa çevre barajlı d'hont sistemi uygulanmıştır (Dursun, 2004: 382). Türkiye'de sonraki dönemdeki uygulamaya bakılacak olursa, 1983-1995 arasındaki seçimlerde hem ülke ve hem de seçim çevresi barajı uygulanmıştır. 1987. ve 1991 seçimlerinde çevre seçim sayısı, seçim çevresi barajı olarak uygulanmıştır. 1995 sonrası dönemde ise, halen mevcut baraj %7'lik ülke seçim barajıdır.

Son olarak ele alacağımız seçilme sayısı barajı ise, halen Almanya'da uygulanmaktadır ve bir siyasi partinin seçimlerde temsilci çıkarabilmesi için, tek adaylı çoğunluk sistemi

uygulanen seçim bölgelerinin en az üçünde seçimi kazanması ve /yani temsilci çıkarması gerekmektedir. Almanya'da 496 üyeli yasama organına (Bundestag) yapılacak seçimlerde iki farklı sistem uygulanmaktadır. Bu üyelerin '248 kişilik yarısı', dar bölge adı verilen tek adaylı çoğunluk, 'diğer 248'i de' nispi temsil sistemine göre seçilmektedir (Derdiman, 2011: 168).

2.2. Oy Hakkının Şartları

Seçme, kabul etme ve reddetme gibi tercihleri içeren bir irade açıklaması anlamında oy kavramının temelinde 'oy hakkı' bulunmaktadır. Kullanımına ilişkin olumlu ya da olumsuz temel şartların genellikle ilgili ülkelerin anayasalarında belirlendiği oy hakkı, seçim kavramının temelini oluşturmaktadır. Türkiye'den örneklandırmek gerekirse, 1982 Anayasasının 67. Maddesinde düzenleme altına alınan içeriği ve buna ilaveten 'genel oy' ilkesine dayanan bir sistem çerçevesinde oy hakkının bir dizi şartları kapsamında bir düzenleme mevcuttur. Sözü edilen bu şartları olumlu/olumsuz olmak üzere ikili bir kategorizasyona tabi tutmak mümkündür. Bu kapsamda oy hakkının üç olumlu şartından söz edilebilir ki bunlar, 'vatandaşlık', 'yaş' ve 'seçmen listesine kayıtlı bulunmak' şeklinde ifade edilebilir. Oy hakkına sahip bulunmanın olumsuz nitelikteki şartları ise, literatürde genel olarak 'ehliyetsizlik' ve 'liyakatsizlik' biçiminde ele alınmaktadır (Gözler, 2020: 196-197).

2.3. Oy Hakkının Demokratik İlkeleri

Seçimlerin demokratik usul ve yöntemlere uygun biçimde ve adil olarak yapılabilmesi bağlamında devletlerin uygulaması gereken bazı seçim ilkeleri bulunmaktadır. Örneğin Türkiye'de 1982 Anayasasının 67. Maddesi çerçevesinde Devletin, "Anayasa'da belirlenen seçim ilkelerine uygun ve uygulanabilir nitelikteki tedbirleri alması gerekir." Bu konu Anayasa Mahkemesinin 2008/113 sayılı kararıyla da düzenleme altına alınmıştır. Burada, gerek işaret edilen düzenleme çerçevesinde Türkiye ve dünyada seçimlerde göz önünde bulundurulması gereken belli oy hakkının demokratik ilkeleridir.

2.3.1. Genel Oy İlkesi

Genel oy ilkesi, demokrasilerde temsilcilerin seçimi bağlamında, makul ve zorunlu sınırlamalar dışında herkesin seçimlere katılıp, oy kullanabilmesini ifade etmektedir. Örneğin Türkiye'de, Anayasa tarafından getirilen oy kullanmanın şartları kapsamındaki sınırlamalar ve kısıtlamalar dışında⁴ bulunan herkes oy hakkını kullanabilmektedir. Tarihi süreç içerisinde, modern demokrasilerdeki içeriğine ulaşıncaya kadar geçen zaman diliminde, genel oy hakkı ile ilgili olarak birtakım sınırlamalar ve kısıtlamalar yaşanmıştır. Doğrudan ya da dolaylı olarak, cinsiyet, ırk, renk, eğitim, vergi ödeme vb. ayrımlar gözeterek uygulanan bu sınırlamalar zaman içerisinde giderek azalmış ve çağdaş demokrasilerde bugünkü anlamıyla genel oy hakkı ilkesine ulaşılmıştır. Günümüzde genel oy ilkesine, istisnai nitelikte bazı zorunlu sınırlamaların getirilmesini oy kullanmanın bu demokratik ilkesine aykırı olarak değerlendirmemek gerekir. Örneğin fiil ehliyeti kapsamında getirilen bir sınırlama, makul veya zorunlu bir sınırlama olarak oy kullanma hakkının meşru istisnalarından birisini teşkil etmektedir (Derdiman, 2011: 148-149). Günümüzde özellikle Avrupa'da yaygın eğilim, bu meşru istisnaların bile giderek azaltılması ve genel oy hakkı ilkesinin daha etkin uygulanması

⁴ Vatandaşlık, yaş, kısıtlı olmamak, kamu hizmetlerinden yasaklı olmamak

yönündedir. Örneğin bazı ülkeler bu bağlamda vatandaşlık şartı ile ilgili kısıtlamaları bile kaldırma yönünde adımlar atmaktadır.

2.3.2. Eşit Oy İlkesi

Eşit oy ilkesi, herhangi bir seçmenin yalnızca tek oy kullanma hakkına sahip olmasını ifade etmektedir. Oy hakkının eşitliği ilkesinin yerleşmesi ile birlikte oy ile çıkarların temsili anlayışından, kişilerin temsil edilmesi sürecine geçilmiştir. 'Bir kişi, bir oy' cümlesiyle özetleyebileceğimiz eşit oy ilkesine göre, her bir seçmen, sandıkta yalnızca tek oy pusulası kullanabilir ve kullandığı bu oy, tüm diğer oylarla eşit değerdedir (Gözler, 2020: 198-199). Gerçekte de oy değerinde eşitsizlik, demokrasinin doğasıyla bağdaşmaz. Bu anlamda eşit oy ilkesi, genel oy ilkesinin meşru sınırlarından birisini teşkil etmektedir. Günümüzde eşit oy ilkesinin demokrasinin kendisi açısından bir paradoksa dönüşebileceği, çoğunluğu elde edenlerin demokrasiyi de tehdit edebileceği ya da onun doğasına aykırı hareket edebilecekleri yönündeki kimi yaklaşımlar dile getirilmekle birlikte, bunların varsayımsal düzeyde kaldığı ve asıl böyle bir anlayışa dayalı pratiğin demokrasinin özünü bağdaşmayacağı ifade edilebilir. Zira eşit oy, halk iradesinin tezahüründe herkese aynı değer atfedilmesi anlamını taşımaktadır. Bunun ötesindeki kısıtlamaların demokrasinin özü bağlamında uygulanabilirliği bulunmamaktadır. Zaten günümüzde demokrasinin bütün kurumlarıyla yerleşmesi sürecin en temel ilkesi olarak eşit oy ilkesi genel bir kabul görmektedir.

2.3.3. Oy Kullanmada Serbestlik İlkesi

Oy kullanmada serbestlik ilkesi hem *tercihte serbestliği (serbest oy ilkesi)* ve hem de *seçime katılmada serbestliği (mecburi oy- ihtiyari oy ilkesi)* içermektedir. Kişilerin seçime katılanlar içerisinde oy verilebilir nitelikte buldukları bir alternatifte oy verme hususundaki serbestiyetini ifade eden tercihte serbestlik ilkesi, uygulamada gizli oy ilkesi imkânı ile realize olmaktadır. Serbest oy kullanmayı ifade eden seçimlerin serbestliği ilkesi, seçmenlerin kat'i şekilde cebir, telkine ve baskıya tabi tutulmalarını ve bu şekilde oy kullanabilmelerini anlatır (Özbudun, 2011: 63). Diğer taraftan serbest oy, kişilerin oy hakkını kullanma ya da kullanmama hususundaki tercihlerini, bu konudaki serbestiyetlerini ifade etmektedir. Bunun karşısında yer alan bir uygulama olarak zorunlu oy ise, seçmen açısından oy kullanmaması halinde bazı yaptırımlar getirmektedir. Bugün birçok ülkede, zorunlu oy yaygın olarak uygulanmaktadır. Oy kullanmanın bir hak değil görev olduğu anlayışını içeren millî egemenlik teorisinin yanında, halk egemenliği teorisine göre oy kullanmak bir hak niteliğini haizdir. Literatürdeki tartışmaların ötesinde, oy kullanmanın zorunlu hale getirilmesiyle gözetilen kamu yararının, oy kullanmama hakkının dayandığı kamu yararından daha üstün olduğunun altını çizmek gerekir. Kamu hukukunda kendisine yer bulan 'üstün kamu yararı' kavramı bağlamında, seçimlere katılmamanın, oy hakkından feragat etmek anlamında genel oy ilkesine de aykırı olabileceği ifade edilebilir (Derdiman, 2011: 154).

2.3.4. Gizli Oy- Açık Sayım ve Tasnif İlkesi

Oy hakkının gizliliği ya da diğer bir ifade ile gizli oy, seçmenin kendisinin dışında hiçbir kimsenin oy tercihine vakıf olamamasını ifade eder. Seçmen tercihinin her türlü baskıdan uzak bir şekilde tezahürü bakımından bu ilke oldukça önemlidir. Bu anlamda gizli oy, seçim serbestliğinin bir gereği olarak değerlendirilebilir ki günümüzde demokrasinin temel parametrelerinden biri olarak ele alınmaktadır. Açık sayım ve döküm, diğer bir ifade ile

tasnif ise, seçimde kullanılan oyların aleni olarak sayım ve dökümünün yapılması anlamına gelmektedir. Bu ilke, seçmenin iradesinin sonradan değiştirilememesini yani seçimin dürüst olarak yapılmasını temin eden bir ilkedir (Özbudun, 2011: 64). Bu nedendir ki oyların sayım ve dökümü bir sandık kurulu yönetiminde ve huzurunda gerçekleştirilir. Aleniyet ilkesi çerçevesinde yapılan bu tasnif işlemi seçimlerin dürüstlüğü ve güvenilirliği açısından son derece önemlidir. Örneğin Türkiye’de 1950 seçimleri öncesinde seçim kanunları içerisinde böyle bir kural konmamış, açık sayım ve döküm ilkesine yeterince uyulmamıştır (Tanör, 2004: 347). Gerçek anlamda çoğulcu bir seçim uygulamasının 1950 sonrasında hayata geçirildiği söylenebilir.

2.3.5. Bireysel Oy İlkesi

Oy kullanma hakkının bireysel olması, seçim ve tercihte bulunma hakkının bizatihi şahsa bağlı olması ve başkası aracılığıyla kullanılmayacağı anlamına gelmektedir. Bu ilke ile, oy kullanmada temel birim birey olarak kabul edilmekte ve seçim hakkının bireylere sıkı sıkıya bağlı bir hak olduğuna işaret edilmektedir. Vatandaşlık bağı üzerinden, bağlı olduğu siyasal topluluğun bir üyesi olarak herkese sadece bir tek oy hakkı verilmektedir. Bunun anlamı, burada temsil edilenin bir takım sosyal topluluklar olmadığı, aksine direkt olarak bireyi ifade ettiğidir. Oy vermede bireysellik bağlamındaki ilke, 1789 Fransız İhtilalinin beraberinde getirdiği temel ilkelerden birini oluşturmaktadır (Gözler, 2020: 200).

2.3.6 Şahsi Oy İlkesi

Oy hakkı kullanmadaki kişisel özellik yani şahsi oy ilkesi, oy kullanacak şahsın şahsen sandık başına gitmek suretiyle oyunu bizzat kendi eliyle kullanması manasını taşımaktadır. Bu ilke mucibince, herkes kendi oyunu kendisi kullanmak zorundadır, başkası vasıtasıyla kullanamaz.

Genel ilke, şahsın oyunu bizzat kullanması yönünde olmakla birlikte, farklı ülkelerde bazı hallerde bu kuralın istisnaları görülebilmektedir. Mümkün olan en çok vatandaşın seçimlere iştirakini temin etmek ve seçme hakkını kullanmalarını sağlamaya matuf olarak dünyada bir dizi usul ve yöntemler geliştirilmiştir. Örneğin ABD ile Almanya, Fransa gibi bazı Avrupa ülkelerinde oyun kullanıldığı gün belli sebepler ve engeller dolayısıyla oy kullanamayan seçmenlerin gıyabında oy kullanmalarına imkân tanınmaktadır (Soysal, 1986: 162). Yine, son dönemde seçmenlere postayla oy gönderme kolaylığı sağlayan uygulamaların da benimsendiği görülmektedir (Karamustafaoğlu, 1970: 144). Özellikle son yıllarda bilişim teknolojilerinde yaşanan çok hızlı ve baş döndürücü gelişmeler, oy kullanma usul ve yöntemleri bağlamında yeni alternatifleri ve araçları (internet, posta vb.) gündeme getirmekte, kullanma imkânı sağlamaktadır.

2.3.7. Doğrudan Oy İlkesi

Doğrudan oy sisteminde, seçmenler bizzat ve direkt, aracısız olarak temsilcilerini seçerler. Dolaylı oy (iki dereceli seçim) uygulamasında ise seçmenler, birinci seçmenler ve ikinci seçmenler olarak ikili bir ayrıma tabi tutulur. Seçimin iki aşamada yapıldığı bu sistemde, ilk evrede birinci seçmenler tarafından ikinci seçmenler seçilir. Sonraki aşamada da ikinci seçmenlerce milletvekilleri seçilir. Günümüzde artık genel olarak tek dereceli seçim ilkesi kabul görmüştür (Gözler, 2020: 199).

2.3.8. Seçime İlişkin Uyuşmazlıklarda Yargısal Çözüm İlkesi

Adaylıktan oy vermeye ve tasnif işlemlerinden seçim neticesinin açıklanmasına kadar, seçim sürecindeki işlemler hususunda uyuşmazlık vuku bulması durumunda, söz konusu hukuksuzluk iddialarının çözüm mercii olarak yargı mercilerini kabul eden bu ilkenin amacı, seçimlerin serbestliğini ve dürüstlüğü temin etmektir. Zira, yargı denetiminin bulunmadığı bir sistemde seçimlerin serbest ve dürüst bir biçimde yapıp yapılmadığı hususunda şaibe ve şüphe ihtimali her zaman mevcuttur.

3. Seçim Sistemleri

Seçim sistemi görüldüğünün aksine çok katmanlı ve karmaşık bir konudur. Seçimin yalnızca hukuki boyutuyla değil, seçim sisteminin bir bütün olarak hürriyetler rejimi bağlamındaki bütün argümanlar ve araçlar boyutuyla değerlendirildiği yaklaşım, yani geniş anlamda seçim sistemi yaklaşımı çerçevesinde seçim sistemi; temsilcilerin tespitinde tatbik edilen teknik bir usule tekabül etmektedir (Tunç, 1999: 139). Ülkelerin siyasal örgütlenmelerinin yanı sıra siyasal partilerin durumu da seçim sistemlerinden etkilenmektedir. Bunun yanında seçim sistemleri meclis aritmetiğinin ortaya çıkmasını önemli derecede etkilemektedir. Bu nedenle genel olarak iktidar partileri geleceğe dönük olarak daha çok temsilciyi meclise sokmayı temin edecek, muhalefet, iktidarı azınlık haline düşürmeyi mümkün kılacak, küçük partiler ve bağımsızlar da kendi temsilcilerini meclise taşıyabilecekleri bir seçim sistemi tesis etmek gayreti ve çabası içindedirler (Teziç, 2003: 274).

Basit bir ifadeyle oyların milletvekilliğine dönüştürülmesi bağlamında teknik bir usul olarak seçim sistemi vasıtasıyla, partiler tarafından alınmış oy çerçevesinde belirli bir seçim çevresinde ne kadar temsilciye sahip olacakları tespit edilmektedir. Diğer bir ifade ile, partilerce alınan oylara tekabül eden milletvekili sayıları seçim sistemleri adı verilen önceden tespit edilmiş formüller kullanılmak suretiyle belirlenmektedir.

Literatürde farklı kategorizasyonlar yer almakla birlikte dar anlamda seçim sistemlerini 'genel olarak çoğunluk sistem'i, 'nispi temsil sistemi' ve 'karma sistemler' olmak üzere üçlü bir ayrıma tabi tutmak mümkündür. Çoğunluk sistemini kendi arasında 'tek turlu' ve 'iki turlu çoğunluk sistemi' olmak üzere iki başlık altında ele alabiliriz. Tek turlu çoğunluk ve iki turlu çoğunluk sisteminin her birinin tek isimli ve listeli olarak iki ayrı uygulaması söz konusudur. Nispi temsil sistemi ise, başlıca ülke düzeyinde ve seçim çevresi düzeyinde uygulama bulmaktadır. Seçim çevresi düzeyindeki uygulamanın, en büyük artık, en kuvvetli ortalama, mili bakiye ve d'hondt olmak üzere dört ayrı usulü vardır. Belirtilmelidir ki, seçim sistemleri konusunda, çoğunluk sistemi ve nispi temsil sistemini birlikte kullanmayı tercih eden ülkeler de bulunmaktadır. Almanya, İtalya, İspanya ve Japonya gibi ülkeler, meclis mensuplarının bir kısmını çoğunluk usulü ve diğer bir kısmını da nispi temsil sistemini kullanmak suretiyle teşkil etmektedir (Gözler, 2020: 203-204). Bu usulü karma seçim sistemi olarak adlandırmak mümkündür.

3.1. Çoğunluk Sistemi

Basit ve düz bir mantığa dayanan çoğunluk sistemine göre, belirli bir seçim çevresinde oyların en fazlasını elde eden parti, ilgili seçim çevresinden seçilecek tüm bütün temsilcilikleri kazanmaktadır. Son derece basit bir uygulamayı içeren çoğunluk yönteminde seçimi

kazanmak için, seçime katılanların, bu seçimde kullanılan oyların çoğunluğunu almış olması gerekir (Sezen, 1994: 164). Çoğunluk sistemi genel itibariyle yönetimde istikrarı hedefler ve çoğunlukçu demokrasi anlayışına daha uygun sonuçlar üretir. Uygulamada, tek turlu çoğunluk usulü ve iki turlu çoğunluk usulü olarak iki farklı türü bulunan çoğunluk sistemi, kullanılan geçerli oyların çoğunluğuna sahip olan aday veya listenin kazandığı en yalın sistem olarak kabul edilmektedir.

3.1.1. Tek Turlu Çoğunluk Sistemi

Biraz daha ayrıntıya girmek gerekirse, çoğunlukçu sistem içinde uygulanan 'tek turlu çoğunluk sistemi'nde –diğer adıyla 'dar bölge sistemi'nde-, belirli seçim çevresinde, adaylar arasından en çok oy kazanan temsilcinin seçilmesi öngörülmektedir. Seçim çevresinden tek bir temsilcinin ya da belirli bir partinin tüm adaylarının seçilmesi sonucunu beraberinde getiren tek turlu çoğunluk sisteminin uygulamadaki klasik örneği İngiltere'dir.

Bu sistemde, herhangi bir adayın kazanabilmesi için, kalan adaya nispetle bir fazla oya sahip olması yeterlidir. Yine herhangi bir partinin ilgili seçim çevresinde tüm temsilcilikleri kazanabilmesi için seçime katılan öbür partilerden daha fazla oya sahip olması gerekmektedir. Bu çerçevede bu modele basit çoğunluk ya da nispi çoğunluk modeli adı da verilmektedir. Bu sistem, tek isimli ve listeli olarak iki farklı biçimde uygulanmaktadır (Gözler, 2020: 205).

3.1.2. İki Turlu Çoğunluk Sistemi

'İki turlu çoğunluk sistemi' ise iki tur ihtimali üzerine bina edilmiştir. Çoğunluğun, ikinci turda sağlanması olarak ifade edebilebilecek iki-turlu çoğunluk sisteminde ikinci tur, genellikle, birinci turda adayların belirlenen çoğunluğu elde edememesi durumunda, en fazla oy almış belirli adaylar arasında öngörülen çoğunluğun elde edilebilmesine matuf olarak düzenlenmiştir. Bu şekilde, adayların sayısı azalmakla birlikte, seçmenin tevecüh gösterdiği adayların tekraren oy kullanacak vatandaşlara sorulması ve sunulması temin edilmiş olur.

Öte yandan, ilk ya da ikinci turda öngörülen çoğunluğun, basit, salt ya da nitelikli çoğunluk biçiminde öngörülmüş olması mümkündür. Çoğunluk sistemi beraberinde güçlü ve istikrarlı hükümetler getirir. Çoğunlukta verilen oylar, hükümetin kurulması hususunda belirleyici bir katkı sağlar. Bu sistem, partilerin kendi aralarında birleşmelerine kadar varabilecek iş birliklerine zemin hazırlar, ilgili aktörleri bu yönde zorlar. Ayrıca, bu sistem, nispi temsile kıyasen, adayların daha yakından tanınması imkânı sağlar. Sonuç itibariyle bu sistem, iki ya da üç gibi, az sayıdaki partinin bulunduğu bir sistemi besler (Derdiman, 2011: 160). Bunun yanında çoğunluk sistemi, seçmenin bir bölümünün oyunun hiç dikkate alınmaması gibi bir sonuca sebebiyet vermesinden dolayı adil olmadığı yönünde eleştirilere maruz kalmaktadır. Öngörülen çoğunluğa ulaşma bağlamında birden fazla turun öngörülmesinden ötürü de masraflı bir yöntemdir (Armağan, 1979: 130-135).

İki turlu çoğunluk sistemi, 'tek isimli' ve 'listeli' biçiminde iki ayrı şekilde uygulanmaktadır. Bunlardan 'tek isimli iki turlu çoğunluk sistemi'nde ulusal düzeyde ülke her bireri yalnızca tek temsilci çıkarabilen seçim çevrelerine ayrılır. Birinci turda, bir aday geçerli nitelikteki oyların mutlak çoğunluğunu alırsa bu aday seçimi galip tamamlamış olur ve böylece sonraki tura ihtiyaç kalmamış olur. Aksine, birinci turda adayların hiçbirisi 'mutlak

çoğunluğu' elde edememişse, belli bir süre zarfında (bir ya da iki hafta gibi), ilgili seçim çevresinde ikinci tur oylamaya gidilir. İkinci tura birinci turda oyların en çoğunu alan iki aday ya da belli bir oranın üzerinde oy alabilmiş adaylar katılır. Bu turda mutlak çoğunluğa bakılmaz ve oyların en çoğunu almış olan aday kazanmış olur. Fransa'da Üçüncü ve Beşinci Cumhuriyet dönemlerinde uygulanan adı geçen sistem literatürde 'Fransız sistemi' biçiminde anılmaktadır (Gözler, 2020: 208).

İki türlü çoğunluk sisteminin diğer uygulama biçimini ise 'listeli iki türlü çoğunluk sistemi' oluşturmaktadır. Ülkenin birden çok temsilci çıkararak seçim çevrelerine ayrıldığı bu modelde, partiler liste biçiminde ilgili seçim çevresinin çıkaracağı kadar aday gösterirler. Seçmenin partiye diğer bir deyişle listeye oy verdiği bu sistemde seçimin iki turda yapılması muhtemeldir. Birinci turda, partilerden birisi bu seçim çevresinde oyların mutlak çoğunluğunu elde etmişse bu parti milletvekilliklerinin hepsini kazanmış olacağından sonraki tura ihtiyaç kalmamış olur. Aksine, birinci turda partilerden herhangi biri mutlak çoğunluğu temin edememişse, belli bir süre sonra birinci turda en çok oyu alan iki partinin ya da belirli bir oy oranını aşmış partilerin katılabileceği ikinci tur oylama yapılır. Burada artık mutlak çoğunluğa bakılmaz ve en yüksek oyu almış bulunan aday kazanmış olur. Uygulamada istisnai bir nitelik taşıyan bu sistem Fransa'da 1885 seçimlerinde uygulanmıştır. Yine günümüzde, nüfusu 3500'den az belediyelerde, belediye meclis üyelerinin seçimine matuf olarak Fransa bu sistemi uygulamaktadır (Gözler, 2020: 209).

3.2. Nispi Temsil Sistemi

Seçime katılan partilerin her birinin seçmenlerden aldıkları oy oranı çerçevesinde milletvekili çıkarmalarını öngören nispi temsil sistemi, tek milletvekili çıkaracak seçim çevrelerinde teknik olarak uygulanamayacağından dolayı, doğası gereği listeli seçim usulü mahiyetinde uygulama bulmaktadır. Seçmen iradesinin temsilcilerin seçiminde temsilde adaletle en uygun orantılılıkta yansıdığı bir sistem olarak nispi temsil uygulamasında, oyların dağılımının, seçmen iradesini temsilcilerin seçilmesi bağlamında, optimum bir oransallıkta yansıtması amaçlanmaktadır. Bu sistemde ana tema, 'oyların kaybolmasının önlenmesi açısından fayda' prensibidir (Armağan, 1979: 148). Nispi temsil sistemi bu anlamda seçime giren her bir partiye aldığı oy oranında temsil edilme imkânı ve fırsatı tanımaktadır. Nispi sistemde genel itibariyle temsilde adalet ilkesinin gözetilmeye çalışıldığı savunulabilir.

Nispi temsilde, her bir seçim çevresinde alınan oyların belirlenen çevre seçim sayısına bölünmesi sonucunda, açıkta kalan artık oyların temsilci sayısına göre dağılımı, sistemin 'olmazsa olmaz' tamamlayıcısıdır. Nispi temsil sisteminde sözü edilen artık oyların temsilcilere göre dağıtılması hususunda çeşitli usul ve yöntemler belirlenmiştir. En fazla artık oy usulü, en yüksek ortalama usulü, en fazla oy usulü, milli bakiye usulü ve d'hondt usulü bu bağlamda geliştirilen usuller olarak burada sayılabilir (Derdiman, 2011: 161-164).

Diğer yandan nispi temsil sisteminde seçim çevresi ne kadar küçük ise, o kadar adaletsizdir; çoğunluk sistemine yaklaşır. Dolayısıyla seçim çevresinin büyüklüğü, nispi temsil ilkesiyle bağdaşır niteliktedir. Seçim çevresi büyüdükçe temsilde orantılılık seviyesi de artar. Bütün ülke tek bir seçim çevresi olarak kabul edilirse 'tam nispi temsil'e dönüşmüş olur. Diğer bir ifade ile orantılılık en üst seviyeye çıkar. Ancak nispi temsil usulü genel olarak seçim çevresi seviyesinde uygulanırken istisnai bir şekilde ülke düzeyinde uygulanır. Bu sebepten

dolayıdır ki nispi temsil usulünün seçim çevresi düzeyinde ve ulusal düzeyde olmak üzere iki farklı şekli bulunduğunu söyleyebilir (Gözler, 2020: 210).

3.2.1. Ulusal Düzeyde Nispi Temsil

Belirtildiği üzere nispi sistemin çeşitli uygulama biçimleri mevcuttur. Bütün ülkenin tek seçim çevresi olarak kabul edildiği 'ulusal düzeyde nispi temsil usulü'nde, bu ülke parlamentosunda yer alan bütün milletvekilleri sözü edilen ulusal seçim çevresinden seçilmektedir. Seçime katılan her partinin parlamento üye sayısının tamamı kadar aday göstermek zorunda olduğu ulusal düzeyde nispi temsil sisteminde, her parti ülke düzeyinde aldığı oy ile orantılı olarak milletvekili çıkarma hakkını elde eder. Bunu hesaplamaya matuf olarak öncelikle, kullanılmış olan geçerli oylar meclis üye tam sayısına bölünmek suretiyle ulusal seçim kotası tespit edilir. Müteakip olarak ise, her bir partinin almış olduğu oy, tespit edilmiş olan ulusal seçim kotasına bölünmek suretiyle çıkarılacak milletvekili sayısı bulunur.

Tam nispi temsil sistemi olarak da adlandırılan ulusal düzeyde nispi temsil sisteminde, artık oyların en az kaldığı, kuşkusuz temsilde adaletin en yüksek oranda gerçekleştirildiği sistemdir. Bu sistemde, bir partinin aldığı oyun toplam geçerli oylara oranı ile parlamentodaki temsil oranı hemen hemen eşittir. Ama bu sistem, siyasal istikrarsızlıklara uygun bir ortam hazırlamakla eleştirilmektedir. Uygulamada az rastlanan bu sistemin, ancak küçük ülkelerde sorunsuzca uygulanabileceği kabul edilmektedir (Akyıldız, 2016: 142). Nitekim bu usul İsrail ve Hollanda gibi küçük iki ülkede uygulanmaktadır. Bu usul ayrıca Fransa'da Avrupa parlamentosu nezdinde Fransız temsilcilerinin belirlenmesi için yapılan 1979 ve 1984 seçimlerinde uygulanmıştır (Gözler, 2020: 212). Bununla birlikte, değişmez tek sayılı olanı da dâhil olmak üzere, ulusal artık yöntemi temsilde orantıyı sağlama bakımından bu sisteme yaklaşmaktadır. Nitekim bu yöntemlerin hepsine 'tam olarak uygulanan nispi temsil' sistemi adı verilmektedir (Erdoğan, 2011: 121; Teziç, 2011: 289).

3.2.2. Seçim Çevresi Düzeyinde Nispi Temsil

Bir diğer nispi sistem uygulaması olan, her bir partinin ilgili seçim çevresinde çıkacak milletvekili sayısına adayları içeren bir listeyle seçime katıldığı 'seçim çevresi düzeyinde temsil sistemi'nde, seçmenler partilerin adaylarına oy vermektedir. Bu usulde temel kural partilerin aldığı oy oranında temsilci çıkarması olmakla birlikte, partilerin kaçır milletvekili çıkaracağına belirlenmesi için bazı işlemlerin yapılması gerekmektedir. Bu kapsamda ilk olarak, ilgili seçim çevresinde kullanılmış geçerli oyların çıkarılacak olan milletvekili sayısına bölünmesi suretiyle elde edilecek 'seçim kotası' belirlenir. Daha sonra ise, her bir partinin bu seçim çevresinde aldığı oy elde edilen bu sayıya bölünerek seçime giren partilerce çıkarılacak milletvekili sayıları bulunur. Ancak, elde edilen kota sayısı ile partilerce alınan oylar arasında kat ilişkisi olmadığından ve bazı partiler seçim kotasının altında kalabileceğinden, yapılacak işlem sonunda doğal olarak artık oylar, dolayısıyla da partilere dağıtılmamış milletvekilliklerinin kaldığı görülecektir (Gözler, 2020: 212-213).

Ancak, değerlendirilmemiş oyların ve açıkta kalan milletvekilliklerinin değerlendirilmesinde çeşitli yöntemler kullanılmaktadır. Ne var ki, bunun için başvuru hiçbir teknik bütün oyların değerlendirilmesine ve partiler arasında tam olarak orantılı sonuçların ortaya çıkmasına imkân vermemektedir. Bu çerçevede dünyada tatbik edilen belli başlı usulleri burada ele almak yararlı olacaktır.

'En Büyük Artık Usulü' bunlardan biridir. Bu yöntemde, ilk olarak milletvekillerinin seçim sayısına göre parti listeleri arasında dağıtılmasından sonra, partilerin artan oyları büyüklükleri esas alınarak sıralanır ve açıkta kalan sandalyeler bu sıraya göre partilere dağıtılır. Bu yöntem 1993'e kadar İtalya'da Millet Meclisi seçimlerinde ve 1951'den 1969'a kadar İsrail'de uygulanmıştır (Erdoğan, 2011: 122). En büyük artık usulü küçük partiler lehine sonuçlar ortaya koyar. Örneğin; 30.000 oyun kullanıldığı bir seçim çevresinde 3 temsilci çıkarılması öngörülmüş olsun. Seçime giren A partisi 24.000, B partisi 4.500 ve C partisinin 500 oy aldığını varsayalım. Bu halde, seçim çevresi sayısı 10.000 olduğu için, A partisi 2 milletvekili çıkarmış olacaktır. Kalmış olan 1 milletvekilliği de en büyük artık oyu alan B partisinin olacaktır.

3.2.2.1. En Yüksek Ortalama Usulü

'En Yüksek Ortalama Usulü' yönteminde ise dağılmayan temsilciliğin tespiti için seçime giren partilerin çıkarmış oldukları üye sayısına '1' rakamı eklenerek elde edilen sayı, partilerce alınan oy miktarlarına bölünür ve açıkta kalan ilk milletvekilliği böylece elde edilen en yüksek sayıyı (ortalamayı) tutturana partiyeye verilir. Bu işlem, açıkta kalan milletvekillikleri tüketilinceye kadar tekrarlanır ve her seferinde bölme işlemi bir önceki aşamadaki sayıya '1' eklenerek yapılır. Her parti için bu bölme işlemi gerçekleştirildikten sonra, sıralama çerçevesinde, bölme işlemi sonucunda en yüksek oyu almış olan parti milletvekilliğini kazanmış olur. Bu yöntem büyük partilerin lehine sonuçları beraberinde getirir. Ağırlıklı olarak İsrail ve Avusturya'da uygulanan bu usul, Lüksemburg, Hollanda ve İsviçre gibi ülkelerde de bazı durumlarda uygulanmaktadır (Derdiman, 2011: 162; Erdoğan, 2011: 122).

3.2.2.2. Milli Bakiye (Ulusal Artık) Sistemi

Artık ya da değerlendirme dışı kalmış oyların dağıtımındaki bir diğer yöntem 'Milli Bakiye (Ulusal Artık) Sistemi'dir. Adından da anlaşılacağı üzere milli bakiye sistemi, artık oyların ulusal düzeyde paylaşılmasını öngören bir sistemdir. Burada öncelikle, ülke genelindeki açık milletvekillikleri ve artık oyların tamamı tek bir havuzda toplandıktan sonra, ülke düzeyindeki artık oylar açık bulunan milletvekilliklerine bölünmek suretiyle 'ulusal seçim kotası' tespit edilir. Daha sonra ise, her bir partinin artık oylarının toplamı bu kotaya bölünmek suretiyle partilerin ulusal artıktan alacağı milletvekili sayısı belirlenir. Bu sistem Türkiye'de 1965 genel seçimlerinde uygulanmıştır. Türkiye İşçi Partisi böylece parlamentoya girmeyi başarmıştır. Oy kullanan farklı seçmen eğilimlerini en iyi yansıtan usul olarak bilinen milli bakiye sisteminde çok küçük partilerin bile temsilci çıkarmaları söz konusu olabilir. Bu sistem, temsilde adalet ilkesi bakımından üstün olmakla birlikte, siyasal istikrarsızlığa yol açtığı ve parçalı bir siyasal yapıya sebebiyet verdiği yönünde eleştirilere maruz kalmaktadır (Gözler, 2020: 215).

Milli bakiye sistemde, siyasi partilerin çıkaracakları temsilcilerin kimler olacağını nasıl belirleyecekleri hususu büyük önem taşımaktadır. Aday listesi düzenlemelerinin, temsilciliklerin, ilk sıradakinden itibaren dağıtılacak şekilde düzenlenmesi gerekmektedir. Milli bakiye sisteminde, seçilemeyen temsilcilikler için, partilerin seçimlerde gösterdikleri adayları değiştirmemeleri gerekir. Zira, bu modelde seçim ulusal artıkları da bölüştürdükten sonra bitmiş olduğundan, partilerin, artan oyları karşılığında gösterecekleri adaylar, yeni adaylar olamaz. Aksi durum hukuk devleti ilkesiyle bağdaşmaz. Yine, bu sistemin bir diğer

sorunu da son temsilcinin seçilmesi için alması gereken ulusal seçim sayısını hiçbir temsilcinin veya partinin tutturamaması halinde ortaya çıkar (Derdiman, 2011: 163). Böylesi bir durumda, en yüksek artık oy yöntemi ya da diğer yöntemlerden birine başvurmak gerekecektir.

3.2.2.3. D'hondt Sistemi

Nispi temsilin bir başka yöntemi olan d'hondt sisteminde, her partinin aldığı geçerli oylar, 1'den başlamak üzere o seçim çevresinin çıkaracağı milletvekili sayısına ulaşıncaya kadar bölme işlemine tabi tutulur. Daha sonra ise, bölme işlemi neticesinde elde edilen sayılar büyüklük sırasına göre sıralanır. Bu sayıların her biri hangi partilerin listelerine karşılık geliyorsa, bu partiler o kadar temsilci çıkarmış olurlar. Bu yöntemin uygulandığı ülkeler arasında Avusturya, Belçika, Finlandiya, Hollanda, İzlanda, Türkiye ve 1993 yılındaki seçim reformuna kadar senato seçimleri bağlamında İtalya ifade edilebilir. d'hondt sistemi de en yüksek ortalama usulüne benzer şekilde nispeten büyük partileri kayıracı bir yöntem olarak ele alınabilir (Erdoğan, 2011: 122; Gözler, 2020: 216). Bu usul, seçim çevrelerinde kullanılan geçerli oyların partilerin/bağımsızların adaylarına, artık oy bırakmadan dağıtımına imkân veren, artık oy bırakan diğer usullerden farklı, kendine özgü bir nispi temsil sistemi olarak değerlendirilebilir. Bu sistemde, değişmez seçim sayısı veya çevre sayısı gibi, temsilciliklerin seçilmesi için alınması gereken oy miktarlarına ilişkin seçim sayısı yöntemi uygulanmaz. Bunların yerine her bir temsilciyi seçmeye yarayan, en yüksekten en alta doğru sıralandığında temsilcilerin seçilmesine yarayan oransal sayılar vardır.

Örneğin, 30.000 bin oyun kullanıldığı bir seçim çevresinde 3 temsilci çıkarılması öngörülmüş ise; seçime katılan A Partisi 15.000, B Partisi 10.000, C Partisi 5.000 oy almış olsun. Bu durumda A, B, C partilerinin oyları sırasıyla çıkarılacak temsilci sayısı olan üçe kadar bölünecektir. A Partisi için: $15.000/1=15.000$; $15.000/2=7500$; $15.000/3=5000$, B Partisi için: $10.000/1=10.000$; $10.000/2=5.000$; $10.000/3=3.333.3$ ve C Partisi için: $5.000/1=5.000$; $5.000/2=2.500$; $5.000/3=1.666.6$. Bu işlemlerle ortaya çıkan bölümleri, karşılıklarına partilerini de işaretlemek suretiyle üstten alta doğru sıralayalım: 15.000-A; 10.000-B; 7.500-A. Bu sıralamaya göre 2 temsilci A Partisinden, 1 temsilci de B Partisinden çıkmış olacaktır (Derdiman, 2011: 164).

3.3. Karma Sistemler

Çoğunluk sistemi ve nispi temsil sistemindeki mevcut sakıncalar, yeni sistemler aranmasında önemli bir etken olmuştur. İlk çalışmalar, genellikle bu iki temel sistemin çeşitli karmaları üzerinde yoğunlaştırılmıştır. Sonuç olarak, çoğunluk sisteminin ağır bastığı, nispi temsil sisteminin ağır bastığı ya da her ikisinin eşit derecede kullanıldığı sistemler ortaya çıkmıştır. Japon seçim sistemi, çoğunluk usulü ağırlıklı uygulamayı içeren en iyi örneklerden biridir. Dengeli karma sistem yani nispi temsil sistemi ile çoğunluk sistemine eşit ağırlık verilen uygulamalara ise Almanya'da birinci meclis olan Bundestag üyelerinin seçimi örnek olarak verilebilir. Bu sistemde öncelikle çoğunluk usulüne göre seçilen temsilcilerin sayıları belirlenmektedir. Bu sonuçların alınmasından sonra ulusal düzeyde parti listelerinin nispi temsile göre paylaşılması yapılmaktadır (Özgül, 2002: 86; Derdiman, 2011: 165).

Temsilcilerin seçiminde çoğunluk sistemi ile nispi temsil sisteminin birlikte kullanıldığı Almanya, İspanya, İtalya ve Japonya gibi ülkeler, ağırlıkları ve uygulama yöntemleri farklı olmak üzere karma bir sistemi tercih etmektedirler. Diğer bir ifadeyle, bu ülkelerin

parlamentolarında görev alan milletvekillerinin bir kısmı çoğunluk sistemine göre, diğer kısmı ise nispi temsil sistemine göre seçilmektedir.

SONUÇ

Demokrasinin temelini teşkil eden seçimler, oy verme işlemi aracılığıyla yönetime muvafakati sağladığı gibi meşruiyet zemininin oluşturulmasında önemli bir rol oynar. Meşru bir iktidardan söz edebilmemiz için, yönetilenlerin rıza ve muvafakati bulunması gerekir ki demokrasilerde bu, temel olarak seçimlerle temin edilir. Bu ise düzenli aralıklarla yapılacak seçimleri gerekli kılmaktadır. Demokratik olarak nitelendirilebileceğimiz bir rejimin söz konusu olabilmesi bağlamında seçim çok önemli ve hatta mecburi olmakla birlikte, yalnız başına yeterli değildir. Seçim yapılacak ülkede, demokratik bir rejimi niteleyen öteki mecburi unsurlar arasında yer alan temel hak ve hürriyetler de tanınmış olmalıdır ve bu tanınmanın ötesinde koruma altında bulunmalıdır. Bu çerçevede, toplumda mevcut farklı düşünce ve kanaatlerin ifade edilebilmesi ve de siyasi görüşlerin, siyasi partiler vasıtasıyla örgütlenebilmesi ve ayrıca buna ilaveten, serbest bir yarışma ortamında seçimlere katılabilmesi gerekir. Ancak bu durumda demokratik bir rejimden bahsetmek mümkün olabilir.

Demokrasilerde egemenliği kullanacak temsilcilerin seçilmesi, temsilcilerin halk iradesini yansıtması açısından oldukça önemlidir ve seçim, toplumsal güçler dengesinin siyasal iktidara yansımalarının barışçıl bir yolu olarak da önem arz eder. İşte burada seçim mekanizması, seçmenden seçilenlere aktarılabilecek yetki devrine meşruiyet temin ederken, seçimle görev alanların ne şekilde ve hangi usuller çerçevesinde tespit edileceğinin temel araçlarından birini de seçim sistemleri teşkil etmektedir. Diğer bir deyişle, halk iradesini yansıtmanın demokratik bir aracı olarak seçimler, temsili demokrasilerde milletin egemenliği kullanabilmesini fiilen ve hukuken mümkün kılan önemli bir araçtır. Seçimlerin temel amacı temsilcilerin ve karar mekanizmalarına yön verecek idarecilerin belirlenmesidir. Sözü edilen hedefe ulaşmaya matuf olarak farklı seçim sistemlerinden yararlanılmaktadır. Bu çerçevede bir ülkenin siyasal görünümünün, bu ülkede mevcut siyasi partilerin yanında, yürürlükte bulunan seçim sistemi tercihi ve uygulaması tarafından doğrudan etkilendiğini söylemek mümkündür.

Diğer yandan temsilde adalet ve yönetimde istikrar ilkelerinin dengeli bir şekilde ete kemiğe büründürülmesi oldukça zor ve çaba gerektiren bir süreçtir. Demokrasinin temel argümanı olarak halkın yönetime katılımını temin eden seçimlere ilişkin kurallar, işleyişler ve süreçlerin çerçeveselendirilmesi anlamında seçim sistemi, siyasal iktidarın realize edilmesi bağlamında önemli bir araç niteliğini taşımaktadır. Diğer bir yaklaşımla seçim sistemi, oy kullanmak suretiyle temsilcilerin seçimini sağlayan seçim sürecinin hukuki çerçevesini teşkil eden hukuki kuralların bütünü olarak ele alınabilir. Bu nedenle, seçim süreçlerinde tatbik edilecek bütün kurallar, ilkeler ve prensipler ile bunların teknik olarak tekabül ettiği bütün araçlara seçim sistemlerinde yer verilmelidir.

Bugünün demokrasilerinde, çoğunluk sistemi, nispi temsil sistemi ve karma seçim sistemleri olmak üzere üç ayrı modelle belirlenen temsilcilerin seçiminde siyasal partiler başat bir rol oynamaktadır. Çoğunluk sistemlerinin seçim sistemleri içerisinde en eski model niteliğinde olduğunu söylemek mümkündür. Bunlar da kendi arasında (nispi) basit çoğunluk,

(salt) mutlak çoğunluk ve (nitelikli) çoğunluk olmak üzere üçlü bir ayrıma tabi tutulmaktadır. Basit çoğunluk sistemi adaylar içerisinde en yüksek oyu almayı; mutlak çoğunluk sistemi geçerli oyların yarısından fazlasını almayı; nitelikli çoğunluk sistemi ise belirli bir oranda oy almayı gerekli kılmaktadır.

Nispi çoğunluk sistemleri, seçimi kazanabilmenin temel koşulu olarak geçerli kabul edilen oyların en fazlasını almayı gerekli görmektedir. Bu sebepten dolayı, sözü edilen modelde büyük partiler her zaman avantajlı bulunmaktadır. Bu ise beraberinde güçlü bir siyasal partinin tek başına güçlü bir iktidara sahip olması sonucunu getirmektedir. Ancak, güçlü siyasal iktidarlar sağlama üstünlüğünün aksine bu model temsilde adalet ilkesi bakımından zayıf niteliğe sahiptir.

Çoğunlukçu sistemi uygulamaları çerçevesinde tezahür eden temsilde adalet ilkesine aykırılık teşkil eden eksiklikler ve zayıflıkları gidermeye matuf olarak nispi temsil usulleri geliştirilmiştir. Bu sistem, alınan oy ile parlamentolardaki temsilci oranlarının uygunluğunu sağlamayı amaçlamaktadır. Nispi temsil sisteminin öne çıkan zayıf yanı ise, ülkedeki parti sayısının çoğalmasına sebep olmasıdır. Zira bu seçim sisteminin uygulandığı bir ülkede toplumun farklı kesimlerinden çok küçük çıkar grupları bile parti kurup mecliste temsil edilebilme yollarına başvuracaktır. Karar alma süreçleri ve mekanizmaları üzerinde olumsuz bir etkiye neden olabilecek böylesi bir ortamda yönetimde istikrar ilkesi zayıflayacak ve ülke istikrarsızlıklara sürüklenebilecektir.

Bütün bu dezavantajlı yanların ötesinde, temsilde adalet hususunda nispi temsil sisteminin ortaya koyduğu avantajlar son derece önem arz etmektedir. Çok küçük partilerin dahi temsil edilebildiği ve temsilde adaleti en yüksek seviyede yansıtabilen bu sistemde büyük partiler için ise bazı olumsuz taraflar bulunmaktadır. Bu sebepten dolayı büyük partiler nispi temsil sistemini uygularken, bu sistemde değişiklikler yaparak hem temsilde adaleti hem de yönetimde istikrarı tesis etmeye gayret gösterirler. Bunun en tipik örneği barajlı nispi temsil sistemleridir.

Nispi temsil sistemi ile çoğunluk sisteminin birlikte uygulandığı seçim sistemleri karma sistem olarak adlandırılmaktadır. Bu iki sistemin farklı ağırlık durumlarına göre ve ülkelerin kendi sosyal, siyasal geleneklerine göre şekillenen bu seçim sisteminde, temsilcilerin bir kısmı çoğunluk sistemine göre ve diğer bir kısmı ise nispi temsil modeline göre seçilerek parlamentolarda görev almaktadırlar. Sözü edilen iki sistemin avantajlı yönleri bir araya getirilmek suretiyle, dezavantajları minimize etmek karma sistemlerin temel amacını oluşturmaktadır.

Dünyada hem nispi temsil modelinin hem de çoğunlukçu modelin uygulanmakta olan pek çok türü bulunmaktadır. Bütün bu sistemlerin yoğunlaştığı nokta ise temsilde adalet ve yönetimde istikrarın dengeli bir şekilde sürdürülebilirliğinin sağlanmasıdır. Zira bu dengenin sağlanması oldukça zor çaba gösterilmesi gereken bir süreci içermektedir. Genelde birbiriyle ters orantılı olarak işleyen bu iki ilke sözü edilen sebeplerden dolayı seçim sistemleri bağlamındaki tartışmalarda ve çözüm arayışlarında önemli bir yer tutmaktadır.

Demokrasinin temelini ve zeminini oluşturduğu bir siyasal sistemin yapısal ve işlevsel olarak sürdürülebilirliği bağlamında seçim ve seçim sistemlerinin hayati bir yeri olduğu genel kabul görmektedir. Ülkelerin tarihi birikimleri, siyasal gelenekleri ve tevarüs ettikleri siyasi-

idari yapı ve işleyişler çerçevesinde kullandıkları seçim sistemlerine ilişkin olarak ele aldığımız yukarıdaki kategorizasyon kapsamındaki seçim sistemlerinin her birinin olumlu ve olumsuz tarafları bulunmaktadır. Gerek çoğunluk sistemi gerek nispi temsil sistemi ve gerekse karma sistemler çerçevesindeki uygulamalarda tezahür eden bu eksikliklerin giderilmesi ya da bazılarının birlikte uygulanması gibi çözüm arayışları günümüzde halen devam etmektedir. Temsilde adalet ve yönetimde istikrar ilkeleri çerçevesinde optimal çözümler üretmek ve dengeli, demokratik bir işleyiş tesis edebilmek için bu arayışlar, çabalar ve gayretler devam edecektir. Burada altı çizilmesi gereken husus bütün bu usul, yöntem, sistem oluşturma ve geliştirme çabalarının odağında demokrasi düşüncesi ve pratiğinin bulunduğu unutulmamalıdır.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Bu çalışmada içerisinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, çalışmanın özgün olduğunu, bildiririm. Aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Yazarların Makaleye Katkı Oranları

Bu çalışma tek yazar tarafından hazırlanarak ortaya konulmuştur.

Çıkar Beyanı

Bu çalışmanın hazırlanmasında çıkar çatışması yaşanacak herhangi bir durum bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Akyıldız, A. (2016). "Demokrasinin Sayılarla Sınırı: Seçim Sistemleri". *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, 7 (142), 127-148.
- Armağan, S. (1979). *Türk Esas Teşkilat Hukuku*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını.
- Beetham, D. (2014). *Demokrasi ve İnsan Hakları*. (Çev. B. Canatan). Ankara: Liberte Yayını.
- Çam, E. (1990). *Siyaset Bilimine Giriş*. İstanbul: DER Yayınları.
- Derdiman, C. (2011). *Anayasa Hukuku*. Bursa: Alfa/Aktüel Yayını.
- Dursun, D. (2004). *Siyaset Bilimi*. İstanbul: Beta Yayını.
- Erdoğan, M. (2011). *Anayasa Hukuku*. Ankara: Orion Yayını.
- Gözler, K. (2020). *Anayasa Hukukunun Genel Esaslarına Giriş*. Bursa: Ekin Yayını.
- Holden, B. (1988). *Understanding Liberal Democracy*. London: Philipp Allan.
- Kaan, O. ve Ö. Kutlu (Ed.) (2012). *Siyaset Bilimine Giriş*. İstanbul: Lisans Yayıncılık.
- Kapani, M. (1996). *Politika Bilimine Giriş*. 8. Baskı. Ankara: Bilgi Kitapevi.

- Kışlalı, A. T. (1996). *Siyaset Bilimi*. Ankara: İmge Yayını.
- Lijphart, A. (1997). *Çağdaş Demokrasiler*. (Çev: E.Özbudun, E.Onulduran). Ankara: Yetkin Yayını.
- Mueller, D. C. (1996). *Constitutional Democracy*. New York: Oxford University Press.
- Nişancı, Ş. ve A. Özdemir (2017). "Dünyada Uygulanan Seçim Sistemleri Işığında Türkiye İçin Alternatif Seçim Sistemi Önerileri". *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21 (2), 723-745.
- Özbudun, E. (2002). *Türk Anayasa Hukuku*. Ankara: Yetkin Yayını.
- Özbudun, E. (2016). *Otoriter Rejimler, Seçimsel Demokrasiler ve Türkiye*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Özgül, B. (2002). *Seçim ve Seçim Sistemleri, Türkiye'deki Seçim Sistemi Uygulamaları ve Bir Model Önerisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Sezen, S. (1994). *Seçim ve Demokrasi*. Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Soysal, M. (1986). *Yüz Soruda Anayasanın Anlamı*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Tanör, B. (2004). *Osmanlı- Türk Anayasal Gelişmeleri*. 10. Baskı. İstanbul: Yapı Kredi Yayını.
- Terzioğlu, S. S. (2014). *Anayasa Hukuku*. Ankara: Adalet Yayını.
- Teziç, E. (2003). *Anayasa Hukuku*. 8. Baskı. İstanbul: Beta Yayını.
- Türk, H. S. (2015). "Demokratik Rejim ve Seçim Sistemleri". *TBB Dergisi*, 27 (117), 419-452.
- Türköne, M. (2011). *Siyaset*. İstanbul: Etkileşim Yayını.
- Tunç, H. (1999). *Anayasa Hukukuna Giriş*. Ankara: Nobel Kitabevi.

EXTENDED ABSTRACT

Elections, which form the basis of democracy, play an essential role in establishing the cause of legitimacy and providing consent to the government through voting. For us to talk about legitimate government, the permission and support of the governed must be found, which in democracies is ensured through elections. As a result, it necessitates elections to be held at regular intervals.

Although elections are necessary for a democratic regime, they are not sufficient. Among the other compulsory elements of democratic power, fundamental rights and freedoms must also be recognized and protected in the country where elections will be held. Within this framework, it is necessary to express different ideas and opinions in society, organize political views through political parties, and, in addition, participate in the elections in a free competition environment. Only then can it be possible to talk about a democratic regime.

Again, the way of forming the principal political decision-making bodies through elections becomes flesh and bone with elections in democratic regimes and gains vitality. According to the principle of universal suffrage, each voter has equal (single) votes in free elections held at regular intervals. In addition, the principles of the secret ballot, open counting, and casting, in

other words, elections, are within the framework of the universal tenets and constitute the basic parameters of the democratic regime. In a democratic society composed of individuals whose fundamental rights and freedoms are recognized and guaranteed. The importance and role of elections in bringing a democratic quality to the system. That can't be denied.

The election made according to specific democratic procedures indicates a democracy in the true sense. However, some basic standards ensure the democracy of elections. Accordingly, freedom of elections, excluding violence/coercion, reflecting the will of the electorate comfortably to the ballot box, and the absence of partisan and ideological manipulations are some mandatory standards to be within the scope of democratic elections. It is necessary to underline the place and importance of the electoral system within the range of the mentioned standards. In the context of the essential elements of democracy, the electoral system is closely related to many issues, from the composition of the parliament to the formation of the government and its contribution to the right to vote. This study discusses different views and reflections on the relationship between elections and electoral systems in the context of democracy.

In general, representatives elected through political parties are determined by three systems in today's democracies: majority, proportional representation, and mixed electoral systems. Among them, the majority systems are the oldest of the electoral systems. Majority systems are also classified as (relative) simple majority, (absolute) absolute majority, and (qualified) majority. In the simple majority system, to get the highest number of votes among the candidates, receive more than half of the valid votes in an absolute majority system; In a qualified majority system, a certain percentage of votes is required.

Proportional representation systems were developed to eliminate the disadvantage of injustice in representation created by the majoritarian system and aim to make the ratio of the votes received and the number of seats in the assemblies close to each other. The rate of votes received in a mere proportional representation and the rate of seats in the parliament are very close. The most significant disadvantage of the balanced representation system is that it causes an increase in the number of parties in a country. Because in a purely proportional representation system, every interest group can form a party and participate in the parliament. This situation negatively affects the decision-making mechanism, and the constant clogging of the system can cause political instability.

The Mixed System is the electoral system in which the proportional representation and majority systems are applied together. In this system, some of the candidates to be elected are determined according to the majority. The other part is determined according to proportional representation. This system can be preferred to use the benefits of the balanced model and majoritarian systems and minimize the disadvantages.

It is generally accepted that electoral and proportional representation have a vital role in a political system's structural and functional sustainability that, forms the basis and ground of democracy. Each of the electoral systems within the scope of the above categorization, which we have discussed regarding the electoral systems used by the countries within the framework of their historical background, political traditions, and inherited political-administrative structure and operations, have positive and negative sides. The search for solutions such as

eliminating these deficiencies manifested in applications within the framework of the majority system, proportional representation system, and hybrid systems, or the application of some of them together, continues today. These searches, and efforts will continue to produce optimal solutions within the framework of the principles of justice in representation and stability in administration and to establish a balanced and democratic operation. The point here is that it is not forgotten that the idea and practice of democracy are at the center of all these methods, and system creation and development efforts.